

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Titta Silvola
Katri Tuulensola

LAPSIPERHEIDEN KOTIPALVELUN NYKYTILANNE JA SIIHEN
KOHDISTUVAT KEHITTÄMISTARPEET JOENSUUN KAUPUNGIN
SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN YHTEISTOIMINTA-ALUEELLA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260600

Tekijät
Titta Silvola ja Katri Tuulensola

Nimeke
Lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne ja siihen kohdistuvat kehittämistarpeet Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella

Toimeksiantaja
Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen keskus

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää millaista lapsiperheiden kotipalvelua Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella tuotetaan. Lisäksi opinnäytetyössä verrataan yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelun nykytilannetta sosiaalihuoltolain uudistuksen asettamiin vaatimuksiin. Toimeksiantajana opinnäytetyössä oli Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen keskus.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus. Aineisto kerättiin teemahaastattelemalla yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöitä ja yhtä esimiestä. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tulosten mukaan lapsiperheiden kotipalvelu on sisällöltään hyvin samankaltaista koko yhteistoiminta-alueella. Suurimmat erot liittyvät kykyyn tarjota kotipalvelua varhaisena tukena perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa. Resurssit työn tekemiseen ovat erilaisia yhteistoiminta-alueen eri toimipaikoissa. Tulevaisuudessa asiakasmäärien odotetaan kasvavan.

Kun tuloksia verrataan uuteen sosiaalihuoltolakiin, ilmenee, että haastatteluhetkellä yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelu ei vastannut lain edellyttämiä vaatimuksia. Kevään 2015 aikana yhteistoiminta-alueelle määritetyt perusteet varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelulle sen sijaan vastaavat uuden sosiaalihuoltolain vaatimuksia. Tulosten mukaan lapsiperheiden kotipalvelulla on kuitenkin hyvin tiukat resurssit jo nykyisen asiakasmäärän palvelemiseen. Opinnäytetyö antaa toimeksiantajalle tietoa lapsiperheiden kotipalvelun käytännön työstä ja siihen liittyvistä haasteista. Tämän tiedon avulla lapsiperheiden kotipalvelua voidaan edelleen kehittää.

Kieli
suomi

Sivuja 59
Liitteet 5
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
kotipalvelu, lapsiperheet, varhainen tuki, kotipalvelun kehittäminen

THESIS
May 2015
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260600

Authors
Titta Silvola ja Katri Tuulensola

Title
The Present Situation and the Developing Needs of the Home Help Services to Families with Children at the Social and Health Care Co-operation District of the City of Joensuu

Commissioned by
Centre of Social- and Health Care of Joensuu

Abstract

The purpose of this study was to investigate the present situation of the home help services to families with children at the social and health care co-operation district of the city of Joensuu. The other aim of the present paper was to compare this current situation to the reform of the Social Welfare Act. The purpose was to find out what kind of modifications the new Social Welfare Act causes to home help services to families with children.

The study was qualitative. Data for this study was collected from the employees and one superior of the co-operation district's home help services to families with children. Data was collected by theme interviews and it was analysed by using the data-oriented content analysis.

The result was that the work of the home help services to families with children was very similar at the whole co-operation district. The results showed that the biggest difference was related to the ability to provide home help services as an early intervention. It was found that at the time of the interviews the co-operation district was not able to provide service as the Social Welfare Act demanded. In the spring 2015, the co-operation determined a new basis to the home help services to families with children. The new basis was equivalent to the new Social Welfare Act. However, the results showed that the resources to provide the service were tight and the amount of the clients was increasing. This thesis provides information for the co-operation district of the city of Joensuu of the home help services to families with children to develop service in future.

Language
Finnish

Pages 59
Appendices 5
Pages of Appendices 6

Keywords
home help services, families with children, early intervention, developing of the home help services

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	6
2	Lapsiperheiden varhainen tukeminen	7
2.1	Ennaltaehkäisevä perhetyö.....	7
2.2	Lapsiperheiden tuen tarpeet	8
2.3	Varhaisen tuen palvelut lapsiperheille	9
3	Lapsiperheiden kotipalvelu	10
3.1	Kotipalvelun historiaa.....	10
3.2	Lapsiperheiden kotipalvelu käytännössä	11
3.3	Lapsiperheiden kotipalveluun liittyviä tutkimuksia.....	12
4	Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaavat lait	13
4.1	Entinen sosiaalihuoltolaki ja kotipalvelu.....	14
4.2	Uusi sosiaalihuoltolaki ja kotipalvelu	15
5	Lapsiperheiden kotipalvelun kehittäminen	16
5.1	Perhekeskusmalli.....	17
5.2	Rauman malli.....	18
5.3	Imatran malli	19
5.4	Perusteet lapsiperheiden kotipalvelulle Joensuun sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella	21
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	23
7	Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat	24
7.1	Laadullinen tutkimus	24
7.2	Teemahaastattelu	25
7.3	Aineiston hankinta	26
7.4	Aineiston analyysi	29
8	Opinnäytetyön tulokset	31
8.1	Lapsiperheiden kotipalvelun työ käytännössä.....	31
8.1.1	Kotipalvelun saaminen.....	31
8.1.2	Työskentely lapsiperheiden kotipalvelussa	33
8.1.3	Kotipalvelun asiakkaat	35
8.1.4	Kotipalvelu ja lapsiperheiden arjen tukeminen	36
8.2	Lapsiperheiden kotipalvelun työn lähtökohdat	37
8.2.1	Kotipalvelun työtä tukevat tekijät.....	37
8.2.2	Toimivat käytänteet.....	40
8.3	Lapsiperheiden kotipalvelun kehittämistarpeet	41
8.3.1	Resurssien riittämättömyys.....	42
8.3.2	Muut kehittämistarpeet	44
9	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	46
9.1	Samaa työtä eri resurssein	46
9.2	Uusi sosiaalihuoltolaki ja lapsiperheiden kotipalvelun tilanne loppuvuodesta 2014	48
9.3	Uusi sosiaalihuoltolaki ja lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne	50
9.4	Kohti varhaisen tuen kotipalvelua	51

10 Pohdinta.....	52
10.1 Luotettavuus ja eettisyys	52
10.2 Oppimisprosessi	54
10.3 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset	55
Lähteet.....	57

Liitteet

Liite 1	Teemahaastattelurunko työntekijät
Liite 2	Teemahaastattelurunko esimiehet
Liite 3	Tutkimuslupa
Liite 4	Aineiston analyysipolku
Liite 5	Toimeksiantosopimus

1 Johdanto

Lapsiperheiden tuen tarpeet ovat viime aikoina olleet paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Sosiaalihuoltolain uudistuksessa yhtenä painopisteenä on juuri lapsiperheiden tukemisen kehittäminen. Uudistuksessa on huomioitu lapsiperheiden kotipalvelu ja sen aseman vahvistaminen ennaltaehkäisevänä tukimuotona. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Lapsiperheiden kotipalvelun osalta lakiuudistus on tullut voimaan 1. tammikuuta 2015. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään välttämättömän kotipalvelun lapsiperheille. Kotipalvelua on annettava perheille ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Sosiaalihuoltolain uudistus aiheuttaa muutostarpeita lapsiperheiden kotipalveluun Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella. Tämä opinnäytetyö on kokoava selvitys siitä, millaista lapsiperheiden kotipalvelua yhteistoiminta-alueella tuotetaan. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään millaisia muutoksia sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus aiheuttaa lapsiperheiden kotipalveluun.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen keskeisinä teemoina ovat lapsiperheiden varhainen tukeminen, lapsiperheiden kotipalvelu käsitteenä, kotipalvelua ohjaavat lait ja kotipalvelun kehittäminen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Teemahaastattelua käyttämällä haastattelimme yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöitä ja yhtä esimiestä.

Tutkimustulokset on jaoteltu kolmeen eri aihekokonaisuuteen. Yhteenveto ja johtopäätökset luvussa esitellään keskeisimmät tulokset. Lisäksi lapsiperheiden kotipalvelun tilannetta verrataan uuden sosiaalihuoltolain vaatimuksiin. Pohdinnassa olemme käsitelleet opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa oppimisprosessiamme. Lisäksi olemme pohtineet opinnäytetyön hyödynnettävyyttä ja mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

2 Lapsiperheiden varhainen tukeminen

Suomessa oli vuoden 2013 lopulla noin 576 000 lapsiperhettä (Tilastokeskus 2014). Lapsiperheiden tuen tarpeet koskevat useimmiten vanhemmuutta, mutta myös lasten kasvuun ja kehitykseen liittyvät asiat herättävät perheissä huolta (Halme ja Perälä 2014, 219). Käsite varhainen tuki on merkittävässä osassa puhuttaessa lapsiperheiden kotipalvelusta. Varhaisen tuen avulla on tarkoitus tunnistaa riskitekijöitä, jotka uhkaavat lapsen hyvinvointia. Riskeihin puututaan ennen kuin ne kehittyvät suuremmiksi ongelmiksi. (Lindqvist 2008, 11.) Sosiaalihuoltolain uudistus tähtää juuri ennaltaehkäisevän työn merkityksen korostamiseen osana lapsiperheiden hyvinvointia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

2.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Ennaltaehkäisevä perhetyö on varhaista tukemista; ongelmiin tai huoliin puututaan kun ne ovat vielä pieniä. Asiakasperheinä ovat usein pikkulapsiperheet. Myös perheet, joissa on kouluikäisiä lapsia kaipaavat ennaltaehkäisevän perhetyön tukea. Ennaltaehkäisevä perhetyö pyrkii edistämään ja ylläpitämään lapsiperheiden hyvinvointia erilaisissa elämäntilanteissa. Työn kohteena on perheiden arki. Tuen tavoitteena on ennaltaehkäistä riskejä, joita perhe voi elämän eri muutostilanteissa kohdata. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2012, 73.)

Perhetyössä työskentelyn kohteena ovat usein vanhemmuuteen liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset tarpeet. Tavoitteena on tukea perheen omia voimavaroja. Työtä tarkastellaan myös jokaisen perheenjäsenen hyvinvoinnin näkökulmasta. Lapsen kehitykselliset tarpeet voivat olla vaativia esimerkiksi erityislasten kohdalla, jolloin perhe voi tarvita laajempaa tukea kasvatustehtävänsä. Perhe ei sinällään ole välttämättä huonosti toimiva eivätkä vanhemmat epäonnistuneita kasvatuksessaan. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen ja Tapio 2010, 25–26.)

Perhetyöntekijä voi tukea perhettä kotikäynnein olemalla mukana perheen arjessa. Perhetyö voi kohdistua myös vain lapsiin, jolloin perhetyöntekijä voi tavalta perheen lapsia päiväkodissa tai koulussa. Ennaltaehkäisevän perhetyön muotoihin kuuluvat myös perhetyöntekijöiden vetämät vertaisryhmät. (Järvinen ym. 2012, 73.)

Lapsiperheiden kotipalvelu on yksi ennaltaehkäisevän perhetyön muodoista. Ennaltaehkäisevää perhetyötä toteutetaan lisäksi neuvolan perhetyön sekä päiväkodin ja koulun perhetyön kautta. Ennaltaehkäisevän perhetyön palveluita tarjoaa myös kolmas sektori. (Järvinen ym. 2012, 72–78.)

2.2 Lapsiperheiden tuen tarpeet

Lapsiperheiden tuen tarpeet ovat moninaisia. Tukea kaivataan niin tavallisen arjen pyörittämiseen kuin ongelmatilanteisiin. Kuopan (2013, 38) opinnäytetyönä tekemän Ähtärin kaupungin lapsiperheiden kotipalvelua koskevan kartoituksen mukaan lapsiperheiden tuen tarpeet liittyvät lasten tai vanhempien sairastamiseen, arjessa tukemiseen ja tukiverkoston puuttumiseen. Kalajan ja Nikkisen (2013, 26) Mikkelin perhepalveluille tekemässä opinnäytetyössä puolestaan korostuu, että lapsiperheet kaipaavat lastenhoitoon ja kodinhoitoon liittyvää apua. Lisäksi parisuhteeseen ja vapaa-aikaan toivotaan tukea.

Kokemuksellista hyvinvointitietoa keränneen SOHVI-hankkeen mukaan lapsiperheiden tuen tarpeet liittyvät vanhempien kokemana pääsääntöisesti arjen haasteisiin. Ristiriidat oman ajankäytön ja itsestä ja perheestä huolehtimisen välillä kuormittavat lapsiperheiden vanhempia. Pikkulapsiperheissä haasteiksi koetaan epäsäännölliset työajat ja opiskelu- ja työkiireet, joiden koetaan vähentävän perheen yhteistä aikaa. (Hiltunen ja Pennanen 2014, 8–9.)

Vanhemmat kokevat tarvitsevansa apua myös lastenhoitoon. Esimerkiksi iso-vanhemmilta saatu tilapäinen lastenhoitoapu koetaan erittäin merkityksellisenä arjen sujuvuuden näkökulmasta. Perheet, jotka eivät saa lastenhoitoapua suku-

laisilta, kokevat tilanteen hyvin raskaaksi. Lastenhoitoapua kaivataan niin oman ajan saamiseksi, nukkumista varten, opiskelun mahdollistamiseksi kuin asioiden hoitamisen ajaksi. (Hiltunen ja Pennanen 2014, 8–9.)

SOHVI-hankkeessa kerättiin myös työntekijöiden näkökulmia lapsiperheiden hyvinvointiin. Työntekijöiden mukaan lapsiperheiden vanhemmat kaipaavat tukea kasvatukseen ja arjen hallintaan. Työntekijät ovat havainneet vanhempien kokevan epävarmuutta vanhemmuuden suhteen. Vanhemmat kaipaavat käytännön neuvoja arjen vanhemmuuteen. (Hiltunen 2014, 29.)

Erilaiset perheet tarvitsevat erilaista tukea. Tuen tarpeet voivat olla erilaisia ydinperheessä kuin yksinhuoltajaperheessä. Esimerkiksi maahanmuuttajaperhe voi tarvita tukea erityisesti kulttuuriseen muutokseen liittyviin haasteisiin. Uusperheissä tuen tarpeet liittyvät usein perheen keskinäisiin ihmissuhteisiin. Jokaisen perheen tarpeet ovat kuitenkin aina yksilöllisiä. (Vilén ym. 2010, 12–14, 19.) Perheen tuen tarpeet voivat myös vaihdella nopeasti tilanteen mukaan (Järvinen ym. 2012, 15).

2.3 Varhaisen tuen palvelut lapsiperheille

Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat järjestämään ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua on järjestettävä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on tukea sekä lasta että hänen vanhempiaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3. a §.)

Kaikkia lapsiperheiden varhaisen tuen palveluita on mahdotonta määritellä yleistettävästi, sillä useat palvelut ovat kuntakohtaisia. Vaikka osa palveluista on lakisääteisiä, voi kunnan organisaatorakenne vaikuttaa palvelun toteutustapaan. Lapsiperheiden varhaisen tuen palveluiksi katsotaan julkisen sektorin tarjoamat yleiset varhaiskasvatuspalvelut, äitiys- ja lastenneuvolapalvelut, neuvolan perhetyö, kasvatus- ja perheneuvolapalvelut, perusterveydenhuollon psykologipalvelut ja kouluissa tehtävä perhetyö. (Vilén ym. 2010, 29–30.)

Julkisen sektorin lisäksi järjestöt, seurakunnat, yhdistykset ja yksityiset palveluntarjoajat tuottavat lapsiperheille erilaisia varhaisen tuen palveluita. Varhaisen tuen muotoja ovat esimerkiksi erilaiset leirit, perhekerhot, vertaisryhmät ja auttavat puhelimet. (Vilén ym. 2010, 33.) Myös erilaisten kehittämishankkeiden kautta toteutetaan lapsiperheiden varhaisen tuen palveluita (Järvinen ym. 2012, 66).

3 Lapsiperheiden kotipalvelu

Lapsiperheiden kotipalvelulla on monivaiheinen historia. Vielä 1990-luvulla se oli merkittävässä osassa puhuttaessa ennaltaehkäisevästä työstä lapsiperheiden parissa. Lapsiperheiden kotipalvelun tarkoituksena on ongelmien ennaltaehkäisy ja perheen tukeminen arjessa. (Hallituksen esitys sosiaalihuoltolain uudistuksesta 2014, 18–19.)

3.1 Kotipalvelun historiaa

Kodinhoitotoiminta alkoi viritä Suomessa 1930- ja 1940 -luvulla järjestöjen toimesta. Ensimmäiset kodinhoitajat aloittivat työskentelyn vuonna 1931 Mannerheimin lastensuojeluliiton alaisuudessa. Vuonna 1947 Helsinkiin perustettiin kotisisartoimisto, jonka tehtävänä oli välittää työapua lapsiperheille esimerkiksi äidin sairastumisen vuoksi. (Lehtonen, Lehtonen & Puhakka 1987, 20.)

Eduskunta teki v. 1939 aloitteen kiertävien kotiapulaisten koulutuksen järjestämiseksi. Tällöin kodinhoitajan työhön kuului erityisesti maaseudun vähävaraisten perheiden tukeminen, sillä emäntien työ oli raskasta. Kodinhoitajan työhön kuului myös valistamisen näkökulma. Vuonna 1951 tuli voimaan laki kunnallisista kodinhoitajista. Ohjesäännössä määriteltiin kodinhoitajan tehtävät, joita olivat tuolloin ruoanlaitto, lastenhoito, kotieläinten hoito ja hygieniaoitojen parantaminen. (Lehtonen ym. 1987, 20.)

Vuonna 1966 astui voimaan laki kunnallisesta kodinhoitoavusta. Laissa määriteltiin, että vähävaraisuus ei ole edellytys kodinhoitoavun saamiseksi. Apua tuli antaa tarpeen mukaan. Tämän lakiuudistuksen myötä kodinhoidollisista palveluista alkoi muotoutua kaikille väestöryhmille tasavertaisesti tuotettava sosiaalipalvelu. 1970-luvulla palvelutuotantoa tehostettiin. Samalla ryhdyttiin kehittämään kodinhoitoavun laaja-alaistamista, sillä kodinhoitoavulla haluttiin tukea erilaisissa tilanteissa olevia perheitä. 1980-luvulta alkaen kodinhoitoapu -käsite vaihtui kotipalveluksi. (Lehtonen ym. 1987, 21–22.)

Lapsiperheiden osuus kotipalvelun saajista alkoi laskea 1980-luvulta lähtien. Vielä 1990-luvulla 8,2 % lapsiperheistä sai kotipalvelua. Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaava laki on pysynyt muuttumattomana vuoteen 2015 saakka, mutta palvelun tarjonta on siitä huolimatta vähentynyt merkittävästi. Vuonna 2010 enää 1,5 % lapsiperheistä sai kotipalvelua, mikä tarkoittaa n. 9000:ta perhettä. (Hallituksen esitys sosiaalihuoltolain uudistuksesta 2014, 18.)

3.2 Lapsiperheiden kotipalvelu käytännössä

Lapsiperheiden kotipalvelun tarkoituksena on toimia ennaltaehkäisevästi. Kotipalvelu on tukimuotona pitkäjänteistä, perhettä kokonaisvaltaisesti tukevaa sekä suunnitelmallista. Lapsiperheellä voi olla erilaisia huolia, jotka kuormittavat perheen arjessa jaksamista. Perheen läheisverkosto voi olla olematon tai kykenemätön auttamaan perhettä vaikeassa tilanteessa. Lapsiperheiden kotipalvelun tarkoituksena on tällöin tukea perhettä matalan kynnyksen periaatteella. Perheet hakeutuvat palvelun piiriin usein itse. Palvelun hakemiseen voidaan rohkaista myös muiden palveluiden, kuten neuvolan kautta. (Järvinen ym. 2012, 72–74.)

Kotipalvelutyö pitää sisällään perheen arjessa selviytymisen tukemista. Työntekijä pyrkii auttamaan ja ohjaamaan perhettä arkipäivän asioissa. Työ voi olla esimerkiksi toisen vanhemman tilapäistä korvaamista esimerkiksi sairaalahoidon aikana. Kotipalvelu voi olla lastenhoitoa, kotitöissä auttamista tai vanhemmuudessa tukemista. Työntekijä voi mallittaa vanhemmuutta esimerkiksi opas-

tamalla vanhempia leikkimään lasten kanssa. Kotipalvelun työ on arkielämän tukemista ja opettelua yhdessä tekemisen kautta. (Järvinen ym. 2012, 75.)

Kotipalvelun työn kesto määräytyy tapauskohtaisesti. Usein perhe saa kotipalvelua useampia tunteja päivässä, parina päivänä viikossa. Työskentely voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista, riippuen perheen tilanteesta. (Järvinen ym. 2012, 75.)

Käytänteet lapsiperheiden kotipalvelun osalta ovat hyvin vaihtelevia. Lapsiperheiden kotipalvelun resursseja on vähennetty useissa kunnissa 1990-luvulta lähtien runsaasti. Asiakkailla ei ole palveluun subjektiivista oikeutta, mutta lain mukaan kuntien tulisi sitä tarjota. Joissakin kunnissa palvelua ei järjestetä lainkaan tai palvelu toimii kokonaan lastensuojelun alaisuudessa. Osassa kunnissa lapsiperheiden kotipalvelua järjestetään ennaltaehkäisevän perhetyön alla. Tällöin palvelu ei ole sosiaalihuoltolain mukaista kotipalvelua. Tämä voi hankaloittaa perheiden avun saantia, sillä kriteerit ennaltaehkäisevän palvelun saamiselle voivat olla liian korkeita. (Järvinen ym. 2012, 74–75.)

3.3 Lapsiperheiden kotipalveluun liittyviä tutkimuksia

Aluehallintovirasto teki selvityksen lapsiperheiden kotipalvelun saatavuutta koskien kesällä 2013. Tutkittavat alueet olivat Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo. Selvityksessä kunnilta kysyttiin, että tarjotaanko lapsiperheille kotipalvelua sosiaalihuoltolain määrittämällä tavalla ja kuinka tarve palvelulle selvitetään. Lisäksi kysyttiin millä kriteerein palvelua myönnetään. Selvityksessä tarkasteltiin myös lapsiperheille annettavan kotipalvelun määrärahoja. (Aluehallintovirasto 2014.)

Selvityksessä kävi ilmi, että Pohjois-Karjalassa viisi kuntaa (Joensuu, Polvijärvi, Liperi, Kitee ja Lieksa) eivät tarjoa ollenkaan kotipalvelua lapsiperheille. Pohjois-Karjalan kunnissa, joissa palvelua tarjotaan, käytetään entisen sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaisia kriteereitä. ”Kotipalveluja annetaan alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai

muun vastaavanlaisen syyn perusteella niille, jotka tarvitsevat apua suoriutuakseen 20. §:ssä tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista.” (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 21. §.) Perheen erityistilanteet, esimerkiksi synnytykseen liittyvät tilanteet ja vanhemman uupumus ovat tilanteita, joissa kotipalvelua on mahdollista saada. (Aluehallintovirasto 2014.)

Aluehallintovirasto muistutti selvityksessä kuntia siitä, että kotipalvelua ei saa rajata tietyn asiakasryhmän käyttöön. Joissakin kunnissa kotipalvelu on tarkoitettu vain ikääntyneen väestön käyttöön. Kotipalvelu on sosiaalihuoltolaissa määritetty palvelu, johon kaikilla kuntalaisilla tulisi olla tasavertainen oikeus. Aluehallintovirasto huomautti myös, että lastensuojelun perhetyö ei voi korvata lapsiperheille annettavaa kotipalvelua. (Aluehallintovirasto 2014.)

Lapsiperheiden kotipalveluun liittyen on tehty myös opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia. Lapsiperheiden kotipalvelun tarpeesta on tehty useita selvityksiä. Tarve palvelulle on tutkimusten mukaan selkeästi olemassa. Esimerkkejä kotipalvelua koskevista tarvetutkimuksista ovat mm. Ähtärissä ja Mikkeliissä tehdyt opinnäytetyöt. (Kalaja ja Nikkinen 2013; Kuoppa 2013.) Lisäksi on tehty tutkimuksia siitä, millaisen kotipalvelun lapsiperheet kokevat merkityksellisenä ja millaiselle tuelle on tarvetta. Tutkimusten tuloksissa korostuu konkreettisen avun tarve, esimerkiksi vanhemman tai lapsen sairastuessa. (Rantanen 2012; Niemeläinen 2005.)

4 Lapsiperheiden kotipalvelua ohjaavat lait

Lapsiperheet ovat oikeutettuja saamaan kunnalta kotipalvelua lain määrittämin ehdoin. Palvelua ja sen toteutusta määrittää sosiaalihuoltolaki. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §.) Sosiaalihuoltolain uudistus tuo mukanaan muutoksia sosiaalipalveluihin lapsiperheiden kotipalvelun osalta. Uusi sosiaalihuoltolaki on tullut kotipalveluiden osalta voimaan 1.1.2015 alkaen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Vuoden 1982 sosiaalihuoltolakia kutsumme tekstissä jatkossa entiseksi sosiaalihuoltolaiksi. Vuonna 2015 voimaan tullutta sosiaalihuoltolakia nimitämme tekstissä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi. Tässä luvussa on avattu sekä entistä että uutta sosiaalihuoltolakia lapsiperheiden kotipalvelun osalta, sillä opinnäytetyön tekeminen on ajoittunut sosiaalihuoltolain uudistuksen taitekohtaan.

4.1 Entinen sosiaalihuoltolaki ja kotipalvelu

Vuoden 1982 sosiaalihuoltolain mukaisesti kunnilla oli velvollisuus järjestää sosiaalipalveluna kotipalvelua. Kunnan oli huolehdittava sosiaalipalveluiden järjestämisestä asukkailleen sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin laki velvoitti. (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 17. §.)

Kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 20. §).

Lisäksi laki määrittä, että kotipalveluja oli annettava seuraavasti:

alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella niille, jotka tarvitsevat apua suoriutuakseen 20 §:ssä tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 21. §).

Vuoden 1983 sosiaalihuoltoasetuksessa täsmennettiin, että kotipalveluina tuli järjestää kodinhoitajan tai kotiavustajan antamaa apua kotiin, joka saattoi olla yksilön tai koko perheen auttamista. Apu saattoi olla henkilökohtaista huolenpitoa ja tukemista. Lisäksi kotipalveluna voitiin järjestää tukipalveluita, esimerkiksi ateria- ja siivouspalveluita. (Sosiaalihuoltoasetus 29.6.1983/607, 9. §.)

4.2 Uusi sosiaalihuoltolaki ja kotipalvelu

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014, 14. §, 19. §) mukaan kunnan on edelleen järjestettävä kotipalvelua osana sosiaalipalveluita. Sosiaalihuoltolain 19. §. toisen momentin mukaan

kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista.

Entiseen lakiin verrattuna kotipalvelun määrittely on muuttunut hiukan. Nyt kotipalveluun katsotaan kuuluvaksi toimintakyvyn ylläpitäminen sekä asiointissa avustaminen. Hoivaa ei uudessa laissa enää määritetä henkilökohtaiseksi hoivaksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §.)

Kotipalvelun myöntämisen perusteet ovat muuttuneet uudessa sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain mukaan

kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §).

Uudessa sosiaalihuoltolaissa kotipalvelun myöntämisen kriteerit ovat väljentyneet. Enää laissa ei korosteta alentunutta toimintakykyä. Uudessa laissa korostuu erityinen perhe- ja elämäntilanne, joiden perusteella kotipalvelua on annettava. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §.)

Lapsiperheellä on oikeus saada perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämätön kotipalvelu, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista 2 momentissa mainittujen syiden vuoksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §).

Uudessa sosiaalihuoltolaissa kotipalveluun kuuluu edelleen tukipalveluita. Tukipalveluiksi määritellään uudessa laissa nyt myös vaatehuoltopalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä tukevat palvelut toisin kuin entisessä sosiaalihuoltolaissa. Uusi laki ei enää velvoita kotipalvelun olevan kodinhoitajan tai kotiavustajan yksilöä ja perhettä tukevaa henkilökohtaista tukemista, kuten entinen sosiaalihuoltoasetus kotipalvelun määritteli. (Sosiaalihuoltoasetus 29.6.1983/607, 9. §.)

Kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19. §).

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö tarkentaa uutta sosiaalihuoltolakia toteamalla, että kotipalvelua tulee antaa toimintakykyä alentavan syyn tai muun erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi. Mietinnössä täsmennetään toimintakykyä alentaviksi syiksi sairaudet, synnytys, vamma tai muut samankaltaiset syyt. Erityinen perhetilanne voi olla esimerkiksi erotilanne tai vanhemman vankilarangaistus. Lisäksi perheenjäsenen kuoleman aiheuttama erityistilanne oikeuttaa kotipalveluun. Myös monikkolapsiperheiden elämäntilanne voidaan tulkita erityiseksi elämäntilanteeksi. Mietinnössä todetaan, että myös perhetilanne, jossa hoidettavana on omainen, oikeuttaa kotipalveluun. Kotipalvelutarpeen arviointi perustuu kuitenkin aina tapauskohtaiseen harkintaan. (Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 27/2014 vp.)

5 Lapsiperheiden kotipalvelun kehittäminen

Lapsiperheiden kotipalvelu on ollut viime aikoina paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä monet kunnat joutuvat tekemään muutoksia lapsiperheiden kotipalveluun. Lapsiperheiden kotipalvelua on kuitenkin kehitetty jo ennen sosiaalihuoltolain uudistusta.

Yksi tapa toteuttaa lapsiperheiden palveluita kokonaisuutena on perhekeskusmalli. Esittelemme tässä luvussa Rauman mallin yhtenä perhekeskusmallina. Lisäksi esittelemme Imatran mallin yhtenä vaihtoehtona järjestää lapsiperheiden kotipalvelua, sillä siellä kehittämistyötä asian suhteen on tehty jo pitkään. Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella kehittämistyöhön ryhdyttiin sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä. Yhteistoiminta-alueelle määritettiin uudet perusteet lapsiperheiden kotipalvelulle keväällä 2015.

5.1 Perhekeskusmalli

Perhekeskus on palvelumalli, jossa eri toimijat toimivat yhteistyössä lapsiperheiden hyvinvointia edistään. Mukana on erilaisia varhaisen tuen palveluita sekä kolmannen sektorin toimijoita. Perhekeskusmalli ei ole yhdenmukainen palvelumalli, sillä perhekeskukset ovat Suomessa erilaisia. Kunnissa perhekeskuksista käytettävät nimitykset saattavat vaihdella, mutta toimintaperiaatteiltaan ne ovat melko samankaltaisia. (Halme, Kekkonen, Perälä 2012, 15–16.)

Perhekeskusten yhteisiä periaatteita ovat vanhempien ja lasten sosiaalisten verkostojen vahvistaminen sekä kohtaamispaikan luominen alueen lapsiperheille. Tavoitteena on tukea vanhempia lasten kasvatuksessa sekä huolenpidossa. Tärkeää on, että mahdolliset ongelmat tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Perhekeskuksissa kehittämistyön näkökulma on vahva. Perhekeskusten kautta tavoitteena on kehittää niin monialaista hallinnollista yhteistyötä kuin perheitä osallistavia työtapojakin. (Kekkonen, Montonen ja Viitala, 2011, Halmeen ym. 2012, 16 mukaan.)

Perhekeskusmallin kehittäjämaana on ollut Ruotsi, jossa mallia on kehitetty jo 1970-luvulta lähtien. Suomessa kehittämistyötä on tehty 2000-luvulta alkaen. Perhekeskusten kehittäminen on ollut osa vuoden 2011 hallitusohjelmaa, jossa on kiinnitetty huomiota ennaltaehkäisevän työn näkökulmaan. (Halme ym. 2012, 15–16.)

Perhekeskusten tarkoituksena on tarjota matalan kynnyksen peruspalveluita tavoittaen toiminnallaan kaikki lapsiperheet. Perhekeskuksissa eri alojen ammattilaiset yhdessä vanhempien kanssa edistävät ja tukevat lapselle hyvää kasvua ja kehitystä. Perheen arjen tukeminen on tärkeässä osassa perhekeskusten toimintaa. Painopisteenä perhekeskusten toiminnassa on varhainen tukeminen ja ongelmien ennaltaehkäiseminen. Kokoamalla yhteen lapsiperheiden palveluiden toimijat saadaan aikaan myös säästöjä resursseissa sekä mahdollisuuksia kehittää uusia toimintatapoja. (Halme ym. 2012, 15.)

Perhekeskukset tuottavat lapsiperheiden kotipalvelua. Terveiden ja hyvinvointin laitoksen Perhekeskukset Suomessa - raportin mukaan noin puolessa perhekeskuksista tarjotaan lapsiperheiden kotipalvelua. Kotipalvelu kuuluu perhekeskuksissa osaksi kohdennettuja palveluita. (Halme ym. 2012, 33.)

5.2 Rauman malli

Raumalla kehitetty perhekeskusmalli pohjautuu valtakunnalliseen KASTE-ohjelmaan. KASTE-ohjelman Remontti -hankkeen Pyhäjärvisseudun ja Rauman Lanu -pilotin (2009–2012) tavoitteina oli luoda Raumalle oma, verkostomainen malli toteuttaa perhepalvelut. Kehittämistyössä tavoitteena oli kiinnittää huomiota lasten ja nuorten kehitysympäristöön, kuten kouluun, päiväkotiin ja kotiin. Tavoitteena oli kehittää lasten, nuorten ja heidän perheidensä perustason hoitoa. (Aitonurmi 2012, 2.) Mallia Rauman perhekeskuksen kehittämiseen on haettu esimerkiksi Imatran hyvinvointineuvolasta ja Paraisten perhekeskuksesta (Maansalo-Maijala 2014).

Rauman perhekeskus on nimeltään Nortamon perhekeskus. Perusajatuksena perhekeskuksen toiminnassa on verkostomainen työskentely. Palvelut ovat matalan kynnyksen palveluita, joita annetaan kotiin ja kouluille. Asiantuntijat tekevät työtään lasten ja nuorten omassa kasvuympäristössä. Perhekeskuksen työskentelyssä painottuu ennaltaehkäisevä työote. (Maansalo-Maijala 2014.)

Rauman perhekeskuksen palvelut jakautuvat ydinpalveluihin, verkostoituviin tukipalveluihin, kolmannen sektorin palveluihin ja ostopalveluihin sekä sairaanhoitopiirin palveluihin. Perhekeskuksen ydinpalveluissa toimivat mm. neuvolapalvelut, ehkäisevä perhetyö ja erityispalvelut, kuten puhe- ja toimintaterapeutit. Lapsiperheiden kotipalvelu kuuluu perhekeskuksessa ydinpalveluihin ja se toimii fyysisesti perhekeskuksen tiloissa. (Aitonurmi 2012, 7.) Mikäli kaupunki ei kykene tuottamaan kaikkea tarvittavaa kotipalvelua itse, ostetaan palvelu palveluntuottajalta (Rauman kaupunki 2013).

Lapsiperheiden kotipalvelu toimii Raumalla rinnakkain ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Kummassakin tukimuodossa tavoitteena on perheiden arkielämän tukeminen ja voimavarojen edistäminen. Perheen palveluntarve arvioidaan aina yksilökohtaisesti, kokonaistilanne huomioiden. Palvelua on mahdollista saada esimerkiksi vanhempien uupumuksen vuoksi, arkielämän hallintaan ja erilaisten kriisitilanteiden vuoksi. Raumalla kotipalvelusta peritään tarvittaessa maksu, mikäli kotipalvelutarve pitkittyy. (Rauman kaupunki 2013.)

5.3 Imatran malli

Imatralla huolestuttiin 2000-luvun alkupuolella kaupungin suurista lastensuojelukustannuksista. Huostaanottoja jouduttiin tekemään enemmän verrattuna muihin Suomen kuntiin. Imatran kaupunki päätti panostaa ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön. Hyvinvointineuvola perustettiin tukemaan lapsiperheiden hyvinvointia ja varhaista ongelmiin puuttumista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että neuvolan työntekijä tapaa kaikki lasta odottavat perheet ja kartoittaa perheiden tuen tarpeita. (Lastensuojelun keskusliitto 2013.)

Hyvinvointineuvolaan kuuluvat äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä neuvolan perhetyö. Hyvinvointineuvolan antamassa tuessa korostuu asiakkaan oma osallisuus. (Imatran kaupunki 2015a.) Hyvinvointineuvolan tuki on aina yksilöllistä ja palvelut räätälöidään aina perheen tarpeiden mukaisesti. Mikäli kartoitusvaiheessa ilmenee tuen tarpeita, annetaan apua ensisijaisesti neuvolan perhetyön

kautta. Hyvinvointineuvolan sisällä sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehdään Imatralla tiivistä yhteistyötä. Hyvinvointineuvola tekee yhteistyötä yleisen lapsiperheiden kotipalvelun kanssa sekä lastensuojelun perhetyön yksikön kanssa. Mikäli neuvolan perhetyö ei riitä, on tukea mahdollista saada yleisestä lapsiperheiden kotipalvelusta tai lastensuojelun perhetyöstä. (Imeläinen 2015.)

Imatran kaupungin perhepalvelut tarjoavat yleistä lapsiperheiden kotipalvelua. Kotipalvelun tarkoituksena on tukea perheiden arkea tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Kotipalvelua haetaan hakulomakkeella. Päätös kotipalvelun saamisesta käsitellään aina yksilökohtaisesti. (Imatran kaupunki 2015b.)

Lapsiperheiden kotipalvelu on Imatralla jaettu tilapäiseen- ja pitkäkestoiseen kotipalveluun. Tilapäistä kotipalvelua voi saada esimerkiksi vanhemman äkillisen sairastumisen vuoksi, perheessä olevan kriisitilanteen takia tai vanhemman uupumuksen vuoksi. Pitkäkestoiselle kotipalvelulle on edellytyksenä, että perhe tarvitsee tukea kasvatustehtävässään ja lapsen kehitykseen liittyvissä asioissa. Vaihtoehtoisena edellytyksenä on, että perhe tarvitsee apua asioiden hoidossa eikä perheellä ole omaa, auttavaa lähiverkostoa. (Imatran kaupunki 2015b.)

Kotipalvelulle on määritelty Imatralla erilaisia kriteereitä. Ensimmäinen ehto on, että perheessä on oltava alaikäisiä lapsia. Muita kriteereitä ovat vanhemman pitkäaikainen tai äkillinen sairastuminen tai vanhemman uupumus. Perusteena kotipalvelulle voi olla myös lapsen pitkäaikainen sairaus tai vamma. Kotipalvelua voidaan myöntää äkillisten elämäntilanteiden muutosten tai kriisitilanteiden perusteella. Lastenhoitoon ja kasvatukselliseen tukemiseen liittyvät tarpeet sekä arkirutiinien hallinnan vahvistamiseen kohdistuvat tarpeet oikeuttavat perheet kotipalvelun saamiseen. Myöntämisen kriteereissä on mainittu myös perheen toimintakyvyn tukeminen vaihtuvissa elämäntilanteissa. Lisäksi kriteereissä huomioidaan vuorovaikutuksen tukeminen. (Imatran kaupunki 2015b.)

Imatran kaupungin perhepalvelut ovat määrittäneet myös syitä, joiden vuoksi kotipalvelua ei myönnetä. Tällaisia syitä ovat äkillisesti sairastuneen lapsen hoito, pelkkä siivousavun tarve ja pitkäaikainen lapsen hoito. Kotipalvelua ei

myönnetä, mikäli syynä tarpeelle on kotona tehtävä työ, opiskelu tai harrastustoiminta. Kotipalvelua ei anneta henkilökohtaisen avustajan tehtäviin. (Imatran kaupunki 2015b.)

Kotipalvelu on Imatralla maksullinen palvelu. Tilapäisen kotipalvelun maksut määräytyvät käynnin pituuden mukaisesti. Kotipalvelusta määräytyvä maksu vaihtelee 16–32 € välillä. Pitkäkestoisen kotipalvelun kuukausimaksu määräytyy käyntikertojen, perheen koon ja perheen maksukyvyn mukaan. (Imatran kaupunki 2015b.)

5.4 Perusteet lapsiperheiden kotipalvelulle Joensuun sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella

Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alue määrittä maaliskuussa 2015 perusteet varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun saamiselle. Perusteissa määritellään kotipalvelun olevan lapsiperheiden varhaista tukemista. Tavoitteena on tukea perheiden hyvinvointia ja auttaa perheitä selviytymään erilaisista elämän muutostilanteista. Kotipalvelun työ on ohjaavaa ja tavoitteena on pyrkiä tukemaan perhettä yhdessä tekemisen kautta. Työtehtävät voivat liittyä lasten hoitoon, huolenpitoon ja kasvatukseen sekä lapsiperheiden arkeen liittyviin tilanteisiin. Konkreettista apua arkiaskareisiin voi saada kotipalvelun kautta, mikäli vanhemmat eivät niihin perustelluista syistä itse kykene. Lähtökohtana lapsiperheiden kotipalvelussa pidetään asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaista kohtelua. (Joensuun kaupunki 2015a.)

Kotipalvelun tarve arvioidaan aina yksilökohtaisesti. Tarpeen arviointiin vaikuttavat avuntarpeen kiireellisyys sekä perheen mahdollisuus saada tukea muualta kuin kotipalvelun kautta. Palvelun myöntämiseen vaikuttavat kotipalvelulla käytössään olevat resurssit. Tärkeänä kiireellisyyskriteerinä pidetään lapsen arjen turvaamista, mikäli lapsen vanhemman heikentynyt toimintakyky estää lapsen arjen normaalin sujumisen. Toissijaisesti palvelua tarjotaan myös lapsen sairastuessa tai vanhemman asiointikäyntien mahdollistamiseksi. Ensisijaisesti lapsi-

perheiden kotipalvelua tarjotaan perheille, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Palvelun saamiseksi perheessä on oltava alle 18-vuotiaita lapsia. (Joensuun kaupunki 2015a.)

Palveluntarvetta arvioidaan tarpeen mukaan kotikäynnin avulla. Palveluntarpeesta tehdään kirjallinen asiakassuunnitelma, jossa määritellään palvelun kesto. Maksut palvelusta määräytyvät sosiaali- ja terveystalouden määrittelemien perusteiden mukaisesti. (Joensuun kaupunki 2015a.)

Lapsiperheiden kotipalvelu jaetaan tilapäiseen ja säännölliseen palveluun. Tilapäisen kotipalvelun osalta käyntikertoja voidaan sopia 1–3 kappaletta kerrallaan. Mikäli tilapäisen kotipalvelun tarve osoittautuu säännölliseksi, työskenteleä jatketaan palvelutarpeen kartoittamisella säännöllisen kotipalvelun saamiseksi. Lapsiperheiden kotipalvelu määritellään säännölliseksi kun perhe saa kotipalvelua viikoittain. Säännölliseen kotipalveluun liitetään myös asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelmaa arvioidaan yhdessä perheen kanssa säännöllisesti väliarvioiden ja loppuarvioinnin kautta. Säännöllistä kotipalvelua annetaan keskimäärin kerran viikossa noin kolme kuukautta kerrallaan. Säännöllisessä kotipalvelussa perheelle pyritään nimeämään yksi työntekijä, joka työskentelee perheen kanssa. Kotipalvelua on mahdollista saada maanantaista perjantaihin, kello 7.00 – 18.00 välisenä aikana. (Joensuun kaupunki 2015a.)

Perusteissa määritellään esimerkkejä avuntarpeen syistä, joiden vuoksi kotipalvelua voidaan hakea. Syitä voivat olla vauvan hoitoon liittyvä avuntarve, raskaudesta ja synnytyksestä aiheutuva palveluntarve tai monikkoperheiden erityinen elämäntilanne. Esimerkkeinä mainitaan myös äkillisistä kriisitilanteista johtuvat syyt, kuten perheenjäsenen kuolema. Avuntarpeet voivat liittyä vanhempien uupumukseen sekä vanhemman tai lapsen sairastumisesta johtuvaan lyhytaikaiseen avuntarpeeseen. Avuntarpeiden syinä voivat olla myös äkilliset asiointikäynnit, kuten sairaala- tai terapiakäynnit. (Joensuun kaupunki 2015a.)

Kotipalvelua ei ole mahdollista saada pelkkään siivoukseen. Lapsen äkillinen sairastuminen ei oikeuta kotipalveluun, mikäli jommallakummalla vanhemmalla

on oikeus jäädä kotiin lapsen kanssa. Palvelua ei voi saada mikäli avuntarve perustuu vanhemman etätyöhön, opiskeluun tai harrastuksiin. Myöskään parisuhteen hoito ei ole riittävä peruste kotipalvelulle. Kotipalvelua ei myönnetä henkilökohtaisen avustajan tarpeeseen. (Joensuun kaupunki 2015a.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveyskeskus. Tämä opinnäytetyö on kokoava selvitys Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen kuntien lapsiperheiden kotipalvelun tämän hetkisestä tilanteesta. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään millaisia muutoksia sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus aiheuttaa lapsiperheiden kotipalveluun.

Muodostimme seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaista lapsiperheiden kotipalvelua Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen kunnissa toteutetaan tällä hetkellä?
2. Millaisin perustein Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen kunnissa annetaan kotipalvelua lapsiperheille?
3. Millaisia kehittämistarpeita sosiaalihuoltolain uudistus aiheuttaa yhteistoiminta-alueen kunnissa lapsiperheiden kotipalvelun osalta?

Joensuun ja Kontiolahti perustivat yhteisen sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistoiminta-alueen vuonna 2013. Outokumpu liittyi mukaan yhteistoiminta-alueeseen vuoden 2014 alussa. (Joensuun kaupunki 2015b.) Yhteistoiminta-alueella lapsiperheiden kotipalvelua tuotetaan useassa eri toimipaikassa. Toimipaikat toimivat itsenäisinä kotipalvelun tuottajina ennen yhteistoiminta-alueen perustamista. Opinnäytetyön tarkoituksena on koota yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelun eri käytännöistä kokoava selvitys sekä verrata tilannetta sosiaalihuoltolain uudistuksen aiheuttamiin vaatimuksiin kotipalvelun osalta.

7 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, sillä opinnäytetyössä etsitään vastausta siihen, että millainen jokin asia on. Tiedonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Valitsimme teemahaastattelun tiedonkeruumenetelmäksi saadaksemme mahdollisimman kattavasti tietoa lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanteesta. Haastattelut teimme kasvotusten haastateltavien kanssa. Opinnäytetyötä varten haastattelimme Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen kuntien lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöitä ja yhtä esimiestä. Analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan noin vuoden mittainen prosessi. Työskentely alkoi ideoinnilla ja suunnitteluvaiheella keväällä ja kesällä 2014. Prosessi päättyi raportointivaiheeseen huhtikuussa 2015.

7.1 Laadullinen tutkimus

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on aina todellinen elämä ja sen kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 157). Laadullinen tutkimus kohdentuu sanoihin ja lauseisiin, määrällisen tutkimuksen keskittyessä lukuihin. Laadullinen tutkimus ei pyri tekemään yleistyksiä. Sen tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä ja ymmärtää sitä syvällisesti. Laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa. (Kananen 2008, 24.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä se, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaistaen. Jokaista kohdejoukon tapausta pidetään ainutlaatuisena. (Hirsjärvi ym. 2007, 155.) Tutkimuksessamme kohdejoukko on ennalta määritelty ja jokainen haastateltava on tärkeässä roolissa tutkimuksen näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään aineiston hankinnassa metodeja, jotka korostavat tutkittavien näkökulmaa. Tällaisia metodeja ovat mm. teemahaastattelu ja ryhmähaastattelut. (Hirsjärvi ym. 2007, 155.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien määrä on yleensä pieni. Aineiston tiedellisyyden kriteerinä pidetään enemmän laatua kuin määrää. Laadullisen tutkimuksen aineisto voi olla esimerkiksi tekstiä, joka on syntynyt haastatteluiden tuotteena. Aineisto voi olla myös tutkijasta riippumatonta, valmista materiaalia. (Eskola ja Suoranta 2005, 15, 18.) Opinnäytetyössämme aineisto on hankittu teemahaastatteluiden avulla pientä, kohdennettua joukkoa haastatteleamalla. Valmiiksi aineistoksi se on muotoutunut litteroinnin kautta.

Perustelemme laadullisen tutkimuksen valitsemista sillä, että tutkimuskysymysten avulla etsimme vastausta siihen, että millainen jokin asia on. Tutkimuksen kohdejoukko on tarkasti rajattu. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tehdä kattavaa yleistystä, vaan selvitys yhden alueen kuntien lapsiperheiden kotipalvelukäytänteistä ja lakiuudistuksen aiheuttamista muutostarpeista. Laadullisen tutkimuksen avulla voimme vastata määrittämiimme tutkimuskysymyksiin.

7.2 Teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa on monia erilaisia menetelmiä hankkia aineistoa. Käytimme opinnäytetyössämme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Valitsimme teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska opinnäytetyössä on tarkoituksena tehdä kokoava selvitys. Tarkoilla kysymyksillä emme olisi saaneet haastateltavilta riittävän kattavasti tietoa lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanteesta. Teemahaastattelu antoi haastattelutilanteeseen väljyyttä, jolloin saimme aineistoon myös ennalta odottamatonta tietoa.

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa haastattelun teemat eli aihepiirit valitaan etukäteen. Kysymyksiä ei tehdä valmiiksi. Haastattelijan tulee huolehtia, että kaikki haastatteluun valitut teemat käydään haastattelutilanteessa läpi. Teemojen järjestys voi kuitenkin vaihdella haastattelusta riippuen. Teemahaastattelussa ei ole valmista kysymysrunkoa, sillä teemahaastattelurunko on ikään kuin tukilista asioista, jotka tulee käsitellä. (Eskola ja Suoranta 2005, 85–86.) Opinnäytetyön liitteinä ovat ra-

kentamamme teemahaastattelurungot työntekijöille (liite 1) ja esimiehille (liite 2). Teemahaastattelurunkoihin olemme koonneet pääasiat, jotka kävimme läpi jokaisessa haastattelussa.

Teemahaastattelu antaa sopivan väljät puitteet haastattelulle, mutta rajaa kuitenkin haastattelua teemoittain. Teemahaastattelussa haastateltavien näkökulma korostuu, sillä heidän esille tuomat asiansa ovat haastattelun keskiössä. Tarkoituksena on, että haastattelutilanne on vuorovaikutteinen tilanne, jossa myös haastateltava osallistuu keskustelun rakentamiseen tarkentaen haastattelukysymyksiä. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 48, 66.)

7.3 Aineiston hankinta

Haastattelurungot tulee testata ennen varsinaisia haastatteluita. Näin voidaan varmistaa, että haastattelussa keskitytään tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 72–73.) Testasimme molemmat teemahaastattelurungot ennen varsinaisia haastatteluita. Testihaastattelut teimme puhelimitse. Työntekijöiden testihaastattelun teimme yhdelle Joensuun kaupungin kotipalvelun työntekijälle, joka ei kuulunut haastateltavien joukkoon. Esimiehille tarkoitetun testihaastattelun teimme Oulun kaupungin lapsiperheiden kotipalvelusta vastaavalle henkilölle. Testihaastatteluiden jälkeen teemahaastattelurunkoihin tehtiin muutamia pieniä muutoksia. Vaihdoimme asioiden käsittelyjärjestystä loogisemmaksi. Yhdeksi aiheeksi nousi resurssien riittävyys kotipalvelutyön toteuttamiseen. Lisäys tuli sekä työntekijöiden että esimiesten teemahaastattelurunkoon. Tämän lisäksi yhdeksi aiheeksi muodostui kotipalvelun antaminen ostopalvelun kautta.

Opinnäytetyötä varten haastattelimme yhteistoiminta-alueen kuntien työntekijöitä, jotka ovat mukana toteuttamassa lapsiperheiden kotipalvelua. Haastattelimme työntekijöitä Outokummusta, Kontiolahdelta ja Joensuusta. Joensuun kaupungin sisällä haastattelimme työntekijää Enosta, Pyhäselkä-Kiihtelysvaara-Tuupovaara -alueelta sekä kantakaupungin alueelta. Haastattelimme kahdeksaa kotipalvelun työntekijää sekä yhtä esimiestä. Joensuun kantakaupungin

alueelta haastattelimme kahta työntekijää, sillä lapsiperheiden kotipalvelua annetaan siellä sekä lastensuojelun että varhaisen perhetukityön kautta.

Haastatteluja oli yhteensä seitsemän kappaletta. Haastatteluista viisi oli yksilöhaastatteluja ja kaksi oli parihaastatteluja. Näissä kahdessa haastattelussa haastattelimme samanaikaisesti kahta saman alueen työntekijää. Tämä tuli haastateltavien toiveesta. He kokivat mielekkäämmäksi kertoa työstään yhdessä, sillä kummallakin oli asiaan omia näkemyksiään.

Tarkoituksena oli haastatella jokaisen yhteistoiminta-alueeseen kuuluvan lapsiperheiden kotipalvelua toteuttavan alueen työntekijää sekä kahta palveluista vastaavaa esimiestä eli yhteensä kahdeksaa ihmistä. Esimieshaastatteluja teimme lopulta vain yhden. Toinen esimiehistä koki, että ei ole kykenevä vastaamaan kysymyksiimme, sillä lapsiperheiden kotipalvelu ei varsinaisesti koske hänen omaa työnkuvaansa. Päätimme jättää hänet pois haastateltavien joukosta, jotta tutkimusaineistomme olisi mahdollisimman luotettavaa.

Haastateltavat saimme toimeksiantajan kautta. Toimeksiantaja antoi meille työntekijöiden yhteystiedot ja sovimme itse heidän kanssaan haastatteluajoista samalla kertoen mistä opinnäytetyössämme on kyse. Lähetimme haastattelurungot haastateltaville etukäteen sähköpostitse.

Haastattelut tapahtuivat marras- joulukuun 2014 aikana. Haastattelutilanteen alussa kysyimme haastateltavilta luvan haastattelun nauhoittamiseen. Kerroimme haastateltaville tutkimuksen tarkoituksesta vielä lyhyesti, vaikka tutkimuksen tarkoitus oli kerrottu jo puhelimesta sopiessamme haastatteluajankohdasta. Kerroimme myös kaupungilta saamastamme tutkimusluvasta (liite 3). Haastattelut tehtiin teemahaastattelurunkoihin pohjautuen ja ne nauhoitettiin. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 92) mukaan haastattelun nauhoittaminen tekee haastattelutilanteesta sujuvamman. Haastattelun nauhoittaminen mahdollistaa olennaisten seikkojen säilymisen osaksi tutkimuksen aineistoa.

Haastattelun tekemisessä on otettava huomioon paikka, jossa haastattelu suoritetaan. Paikan tulisi mielellään olla jokin julkinen tila tai esimerkiksi haastateltavan työpaikka. Teemahaastattelu vaatii rauhallisen tilan, jossa haastateltava voi tuntea olonsa turvallisiksi. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 74.) Haastatteluista viisi tapahtui kunkin alueen kotipalvelun työntekijöiden omissa työtiloissa. Kaksi haastateltavaa koki helpommaksi tulla työpäivän aikana haastateltaviksi meidän luoksemme. Nämä kaksi haastattelua teimme Karelia-ammattikorkeakoulun tiloissa. Kaikki haastattelut tapahtuivat rauhallisissa tiloissa, ilman häiriötekijöitä. Kuudessa haastattelussa meistä oli kumpikin paikalla. Yhden haastattelun toinen meistä suoritti yksin toisen estyessä tulemasta paikalle.

Haastatteluja varten jaoin teemahaastattelurungot keskenämme kahteen osaan, jolloin kummallakin oli oma osuus haastattelusta. Toisen kysyessä kysymyksiä, havainnoi toinen tuliko kysymyksiin riittäviä vastauksia. Haastattelun aikana kävimme läpi kaikki haastattelurungon teema-alueet. Käsittelyjärjestys vaihteli hieman haastattelusta riippuen.

Haastattelut kestivät keskimäärin 20 minuuttia. Haastatteluiden kestoissa oli hieman vaihtelua. Haastatteluiden yhteispituus nauhoitettuna oli noin kaksi tuntia. Haastatteluiden jälkeen litteroimme aineiston. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 138) mukaan litterointia voi tehdä kahdella tapaa. Litterointi voi olla puhtaaksi kirjoitusta, jossa haastattelumateriaali kirjoitetaan auki kokonaan. Toinen tapa on litteroida vain osia aineistosta. Me litteroimme aineiston kokonaisuudessaan kirjoittaen sen auki sanasta sanaan. Litterointia teimme molemmat. Näin kumpikin sai perehtyä tarkasti kaikkiin haastatteluihin. Pyrimme siihen, että teimme litteroinnit mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että litterointi tapahtui joko samana päivänä kuin haastattelu oli ollut tai sitä seuraavana päivänä. Litteroitua aineistoa oli 46 sivua, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

7.4 Aineiston analyysi

Teemahaastattelu tuottaa paljon aineistoa. Kaikkea aineistoa ei ole tarpeen aina analysoida, eikä kaikkea syntynyttä materiaalia voi aina hyödyntää. Aineiston paljous tekee analyysivaiheesta mutkikkaan. Mikäli aineistoa ei ole purettu jo aineistoa hankkiessa, on tärkeää, että purku tapahtuisi mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen. Tämä on muistettava, jotta tutkijan mielenkiinto säilyy ja jotta aineisto säilyy tuoreena. (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 135.) Tutkimuksesamme oli noin kahden kuukauden tauko haastatteluiden litteroinnin ja aineiston analyysivaiheen välillä. Tuona väliaikana perehdyimme opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Mielestämme tauko lisäsi mielenkiintoamme aineiston analysointia kohtaan. Aihepiiriin liittyvän tietoperustan kerääminen antoi laajempaa näkökulmaa aineiston analysoimiseen.

Aloitimme aineistoon tutustumisen ryhmittelemällä vapaamuotoisesti aineistoa. Jaoimme aineiston tutkimuskysymysten pohjalta kolmeen eri ryhmään. Ryhmät pohjautuivat suoraan kolmeen tutkimuskysymykseemme ja neljäntenä ryhmänä olivat muut aineistosta nousevat asiat. Ryhmittelyä teimme värikoodien avulla tulostetuille arkeille. Ryhmittely helpotti aineiston hahmottamista ja siihen tutustumista.

Tämän jälkeen analysoimme aineiston käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Valitsimme analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä tutkittava ilmiö vaati hajanaisuutensa vuoksi kokoamista. Sisällönanalyysin kautta tutkittavasta asiasta saadaan tiivistetty kuvaus (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 103). Muodostimme aineistosta suurempia luokituksia, joiden alle eri lapsiperheiden kotipalvelun käytänteet ja siihen liittyvät ilmiöt voitiin jakaa. Tuomen ja Sarajärven (2002, 115) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa vastaus tutkimuskysymyksiin saadaan yhdistelemällä käsitteitä. Käsitteet nousevat aineistosta. Kaiken takana on tulkinnan ja päättelyn ketju, jossa eteneminen tapahtuu aineistosta kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen prosessi. Aluksi aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Pelkistäminen voi olla aineiston tiivistämistä tai jaottelua pienempiin osiin. Pelkistämällä aineistosta voidaan myös poimia tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmauksia. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114.) Teimme pelkistämistä jo aineistoon tutustumisen aikana karsimalla aineistosta epäolennaista tietoa pois. Tämän jälkeen jatkoimme pelkistämistä etsimällä aineistosta ilmauksia, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Alleviivasimme tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaukset aineistosta. Tämän jälkeen muodostimme aineistosta pelkistettyjä ilmauksia, jotka kuvaavat aineistossa olevia alkuperäisilmauksia.

Toinen vaihe aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on aineiston ryhmittely eli klusterointi. Aineisto käydään läpi etsien samankaltaisia ilmauksia, jotka ryhmitellään ja yhdistetään luokiksi. Luokittelussa aineisto tiivistyy. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114.) Ryhmittelimme aineistosta muodostettuja pelkistettyjä ilmauksia omiksi alaluokiksi. Alaluokkia muodostui yhteensä kymmenen kappaletta.

Kolmas vaihe analyysissä on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Abstrahoinnissa määritellään tutkimuksen kannalta olennainen tieto muodostaen siitä teoreettisia käsitteitä. Käsitteiden kautta voidaan tehdä johtopäätöksiä. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114.) Käsitteellistämisvaihe oli aineiston analyysivaiheen hankalin osuus. Muodostimme alaluokista yläluokkia. Yläluokkia muodostui yhteensä viisi kappaletta. Yläluokkien muodostamisen jälkeen yhdistelimme yläluokat kahdeksi eri pääluokaksi. Liitteessä 4 on hahmoteltu koko analyysipolku, jossa on nähtävissä aineiston analyysin eri vaiheet.

8 Opinnäytetyön tulokset

Olemme jakaneet tulokset kolmeen eri osaan, jotka koskevat lapsiperheiden kotipalvelun työtä käytännössä, työtä ohjaavia lähtökohtia ja kotipalvelun työstä nousevia kehittämistarpeita. Tekstissä olemme esitelleet tuloksia kunnittain, mikäli kuntien ja toimipaikkojen välillä on ilmennyt tuloksissa selviä eroja. Tutkimuskysymykseemme, joka koskee sosiaalihuoltolain uudistuksen aiheuttamia muutostarpeita, olemme vastanneet yhdeksännen luvun johtopäätöksissä. Tekstiä olemme elävöittäneet aineistosta poimituilla suorilla lainauksilla. Kun tekstissä puhutaan varhaisena tukena toteutettavasta kotipalvelusta, tarkoitetaan sillä kotipalvelua, jota annetaan ilman lastensuojelun asiakkuutta.

8.1 Lapsiperheiden kotipalvelun työ käytännössä

Tässä alaluvussa esittelemme Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelun saamiseen ja asiakkuuteen liittyviä asioita. Tuomme esille kotipalvelun työhön liittyviä tapoja ja käytänteitä. Lisäksi esittelemme millaista tukea lapsiperheiden kotipalvelu perheille antaa.

8.1.1 Kotipalvelun saaminen

Joensuussa lapsiperheiden kotipalvelua tarjotaan pääasiassa lastensuojelun asiakkuuden kautta. Tällöin asiakkaat ohjautuvat palvelun piiriin lastensuojeluilmoituksesta lähtevän alkuarvioinnin kautta. Lastensuojelun asiakasperheet ohittavat kiireellisyydessä varhaisen tuen perheet.

Joensuun Enon ja Pyhäselän alueen työntekijöillä on mahdollisuus tarjota lapsiperheiden kotipalvelua myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Enossa työntekijällä on muutama asiakasperhe, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita. Pyhäselän alueen työntekijä tekee miltei pelkästään varhaiseen tukeen perustuvaa kotipalvelua. Enon ja Pyhäselän työntekijät ottavat itse vastaan kotipalvelun tarvetta koskevat yhteydenotot. Enossa asiakkaat ohjautuvat kotipalvelun piiriin

lähinnä neuvolan ja koulun kautta. Pyhäselän työntekijä saa asiakkaansa neuvolan, sosiaalityöntekijän ja psykiatristen sairaanhoitajien kautta. Yhteydenottoja tulee myös kouluilta. Asiakkaat ottavat yhteyttä työntekijään myös itsenäisesti tai oman tukiverkostonsa kautta.

Outokummussa kotipalvelua tarjotaan varhaisena tukena resurssien mukaan. Haastatteluhetkellä varhaista tukea annettiin yhteen perheeseen. Palvelua hakevat perheet käsitellään aina harkinnanvaraisesti. Päätöksen kotipalvelun myöntämisestä tekee sosiaaliohjaaja, joka varmistaa asian tarvittaessa esimieheltään. Asiakkaat ohjautuvat Outokummussa palvelun piiriin neuvolan kautta tai ottamalla itse yhteyttä.

Kontiolahdella lapsiperheiden kotipalvelua tarjotaan pääasiassa varhaisena tukena, mutta kotipalvelua annetaan tarvittaessa myös lastensuojelun asiakasperheisiin. Kontiolahdella työntekijät ottavat itsenäisesti vastaan kotipalvelun tarvetta koskevat yhteydenotot. Yhteydenotot tulevat kotipalvelulle Kontiolahdella pääosin terveydenhuollon ja neuvolan kautta.

Palvelua saavien perheiden määrä vaihtelee yhteistoiminta-alueella hyvin tilannekohtaisesti. Yksi kotipalvelun työntekijä kykenee työskentelemään kahdessa perheessä yhden työpäivän aikana riippuen hieman ajomatkojen pituuksista. Yhden käyntikerran kesto on noin kolme tuntia. Myös palvelun kokonaiskesto vaihtelee tilannekohtaisesti. Palvelun maksimikestona pidetään kolmea kuukautta, mutta käytännössä palvelun kesto vaihtelee muutamien käyntikertojen ja useiden vuosien välillä. Yleensä kotipalvelua annetaan perheeseen 1-2 kertaa viikossa. Kotipalvelun määrä riippuu aina perheen tilanteesta.

Mut sit on poikkeusperheitä, johon annetaan tiiviimmin että useampia kertoja viikossa, ainakin alkuvaiheessa. Että joka ikiseen perheeseen se räätälöidään. – – Jotkut kriisiintyy aina uudestaan ja sit se jatkuu tai nousee uusia pulmia matkan varrella.

Varhaisen tuen kotipalvelun saamiselle ei ole määritelty yhteistoiminta-alueella vielä haastatteluita tehdessä erityisiä kriteereitä. Kotipalvelua voidaan antaa esimerkiksi lapsen tai vanhemman sairastuessa, lääkäri- tai terapiakäyntien ajaksi tai kriisitilanteissa. Kotipalvelun avulla voidaan tukea myös vanhemman jaksamista, mikäli vanhempi on uupunut. Avuntarpeen syynä voi olla arjen hallinnan vaatima tuki.

Palvelun saamisen perusteet ovat selkeämmät lastensuojelun asiakasperheillä. Tällöin perheen sosiaalityöntekijä määrittää sen, onko kotipalvelulle tarvetta. Työskentelyn tavoitteet laaditaan yhdessä sosiaalityöntekijän ja kotipalvelun työntekijöiden kanssa. Käytössä on työskentelylomake, johon tavoitteet kirjataan.

Kiireellisissä tilanteissa kotipalvelua annetaan, mikäli siihen on aikaa ja resursseja. Aina kotipalvelu ei kuitenkaan riitä palvelemaan perheen tarpeita esimerkiksi vakavassa kriisitilanteessa. Kiireellisissä tilanteissa perheeseen pyritään ottamaan yhteyttä mahdollisimman pian ja sopimaan jatkosta.

8.1.2 Työskentely lapsiperheiden kotipalvelussa

Olemme koonneet työntekijöiden määrän ja koulutuksen seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon (taulukko 1). Kaikki lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät työskentelevät Joensuun kaupungille ja heidän nimikkeenään on kotipalvelun ohjaaja. Työntekijöiden määrä vaihtelee toimipaikoittain puolikasta työaikaa tekevästä työntekijästä viiteen työntekijään. Outokummussa varsinaisia työntekijöitä on yksi, mutta hänen työparinaan toimii tarvittaessa lastensuojelun perhetien sosiaaliohjaaja.

Taulukko 1. Lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät.

ALUE	TYÖNTEKIJÖIDEN MÄÄRÄ	KOULUTUS
Joensuu: kantakaupunki varhainen tuki	1	lähihoitaja
Joensuu: kantakaupunki lastensuojelu	5	lähihoitaja, sosionomi
Joensuu: Eno	1 (½ työaika)	sosionomi
Joensuu: Pyhäselkä	1	lähihoitaja
Kontiolahti	2	lähihoitaja
Outokumpu	1 (+ 1)	lähihoitaja

Pääsääntöisesti työntekijät työskentelevät yksin. Lastensuojelun asiakasperheissä työskennellessään kotipalvelun työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä perheen sosiaalityöntekijän kanssa. He raportoivat perheen tilanteesta sosiaalityöntekijälle ja pitävät yhteisiä palaverieita.

Yksin työskentelen. Ihan täysin.. Otan vastaan asiakkaat ja ihan se prosessi on yksin. Sit jos on lastensuojeluperhe missä käyn, niin sit on sosiaalityöntekijä työparina, mutta se on sit niinku niissä palaverieissa mukana.

Joissakin tapauksissa työntekijät menevät kotiin työparina, mikäli siihen on mahdollisuus. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi suurperheissä, joissa on paljon lapsia. Työparityöskentelyä käytetään joskus myös työntekijän oikeusturvan takaamiseksi.

No suurperheissä jos on ollu vähä enemmänki lapsia tai jotenkin muuten on haastetta perheessä. – – Sit jos menee yksinään se menee lähinnä vain siihen lastenhoitoon, että miten siinä vielä vanhempaa jotenki ohjaat. Niin joskus on sit semmonen tilanne, että jos lapset on hyvin-kin vaativia toinen voi keskittyä vanhempaan ja toinen lapseen.

Lapsiperheiden kotipalvelua tuotetaan jonkin verran myös ostopalvelun kautta. Yhteistoiminta-alueen kunnista Kontiolahti ja Outokumpu eivät käytä ostopalvelua. Joensuun Enossa, Pyhäselässä ja kantakaupungin alueella ostopalvelua käytetään, mikäli palvelun ostamiselle on pätevä syy. Ostopalvelun käyttö on kuitenkin vähentynyt huomattavasti muutaman viime vuoden aikana. Asiakkaita on myös ohjattu ostamaan kotipalvelua itse muualta, mikäli he siihen taloudellisesti kykenevät.

8.1.3 Kotipalvelun asiakkaat

Useimmiten kotipalvelun apua tarvitsevat perheet ovat nuoria vauvaperheitä. Nuoret vanhemmat kaipaavat tukea uudessa elämäntilanteessa. Perheet tarvitsevat kotipalvelua erilaisissa elämänmuutostilanteissa, esimerkiksi parisuhdeongelmien ilmetessä. Vanhempien väsymys ja lasten uniongelmat ovat yleisiä haasteita. Myös erilaiset terveydelliset ongelmat voivat vaikuttaa kotipalvelun tarpeeseen. Apua tarvitaan arjen hallintaan, kuten päivän järkevään rytmittämiseen. Avun tarve voi liittyä myös nykYTEknologian tuomiin haasteisiin. Perheet tarvitsevat mallia siitä, mitä lapsen maailma on tietotekniikan ulkopuolella.

Yleisin on semmoinen vanhempien uupumus. – – Ja sitten tota esim. lapsen vanhemman vakava sairaus ja sitte mielenterveysongelmia on. Ja just tätä masennusta ja sit täämösiä äkillisiä kriisitilanteita.

Sitten on täämöisiä, joissa ihan lapsille näytetään sitten vähän muutakin ku maailmassa on muutakin ku tietotekniikkaa. Käydään sitä lapsen maailmaa näyttämässä.

Kontiolahdella ja Outokummussa kotipalvelun asiakkaina on paljon suurperheitä. Suurperheet tarvitsevat konkreettista kotipalvelun apua arjen hallintaan. Tällöin avuntarve on usein hyvin pitkäaikaista.

Joensuun kantakaupungin kotipalvelussa korostuvat muutokset perheiden avuntarpeessa. Tukea tarvitsevien perheiden tilanteet ovat työntekijöiden kokemusten mukaan haastavampia kuin aiemmin. Sukupolvelta toiselle siirtyvät haasteet näkyvät lapsiperheiden kotipalvelun työssä.

Perheiden määrä ei ole vähentynyt ja perheet ovat haastavampia mitä on ollut viisikin vuotta sitten. Haasteita oli silloinkin, mutta ne oli erilaisia mitä tänä päivänä. Meil on suuri osa perheistä vauvaperheitä, ne on jo heti ku laitokselta kotiutuu, mikä on hirmu hyvä asia, et sit pääsee jo kiinni siihen.

8.1.4 Kotipalvelu ja lapsiperheiden arjen tukeminen

Yhteistoiminta-alueella toteutettava kotipalvelun työ voidaan jakaa kotipalvelun antamaan ohjaavaan apuun ja konkreettiseen apuun. Työn sisällöissä ei ole kuntien ja alueiden välillä suurta vaihtelua. Työn painopisteissä on vain pieniä eroja.

Kotipalvelun työ on ohjaavaa. Ohjaus liittyy usein arjen hallintaan ja lastenhoidon liittyviin ongelmiin. Vanhemmuuden tukeminen on tärkeä osa kotipalvelun työtä. Vanhemmuutta tuetaan opastamalla, ohjaamalla ja mallintamalla.

Mut lähinnähän se on sitä ohjaamista, niin näissä kotitöissä kuin sitten siinä vanhemmuudessa ja lasten kanssa toimimisessa. Ja aika paljon just sitä mallintamista omalla tavallaan on tää kotipalvelun työ.

Työ pitää sisällään ohjausta perheessä, lastenhoidossa ja sitten joissakin perheissä kodinhoidossa, ihan pyykkihuollosta, ruoanlaitosta. Ja sitte niinku sitä vanhemmuuden tukemistahan se on pitkälti.

Kotipalvelun työ pitää sisällään myös sosiaalisten verkostojen vahvistamista. Yksinhuoltajaperheissä vanhemman oma aika voi olla olematonta, jolloin kotipalvelun kautta voidaan tukea vanhemman mahdollisuutta saada pieni hetki omaa aikaa. Sosiaalisia verkostoja tuetaan myös vieraillemalla yhdessä vanhempien kanssa perheille suunnatuissa palveluissa, kuten perhekerhoissa.

Ja tietysti tän sosiaalisen verkoston laajentaminen. Yhdessä tekemällä etsitään niitä verkostoja ja paikkoja mistä tulis sitä tukkee.

Kotipalvelun työ ei ole puolesta tekemistä. Apua annetaan yhdessä tekemisen kautta. Esimerkiksi siivoamista tehdään yhdessä sekä vanhempien että lasten kanssa. Yhdessä tekeminen on hyvin tärkeä osa kotipalvelussa tehtävää työtä.

Mut ei oo sitte puolesta siivoamista tai tämmöstä niinku.. ei ollenkaan. Jotain ihan astianpesukoneen tyhjennystä, täyttööä tämmösiä mitä nyt koko aika päivittäin tulee. Siinä apuna sitten mahdollisesti. - - Paljon on just, että lasten kanssa. Ihan vaan sitä mitä lasten arki on.

Kotipalvelun työ on myös konkreettista auttamista. Se pitää sisällään käytännön ongelmissa auttamista, lasten kanssa olemista sekä vanhempien ja lasten kanssa yhdessä tekemistä. Kotipalvelun kautta tuetaan perheitä auttamalla tavallisissa käytännön pulmissa. Apu voi liittyä esimerkiksi neuvola- ja terapia-käyntien mahdollistamiseen. Perheet kaipaavat usein konkreettista apua arjen hallintaan. Vaikka työ ei ole puolesta tekemistä, tekevät kotipalvelun työntekijät tarpeen mukaan myös pieniä kodinhoidollisia töitä.

8.2 Lapsiperheiden kotipalvelun työn lähtökohdat

Lapsiperheiden kotipalvelun työn lähtökohdat pohjautuvat käytännön työhön ja sitä tukeviin tekijöihin. Työntekijät kokevat tekevänsä perheiden kanssa toimissaan merkityksellistä ja palkitsevaa työtä. Työn tekemistä tukevat useat eri toimivat käytänteet, jotka korostuvat kotipalvelun arjen työn sujuvuutta edistävinä tekijöinä.

8.2.1 Kotipalvelun työtä tukevat tekijät

Kotipalvelun tekemä työ koetaan hyvin tarpeelliseksi niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin näkökulmasta. Työntekijöiden vanhemmilta saaman palautteen mukaan perheet kokevat kotipalvelun tekemän työn voimaannuttavaksi ja hyödylliseksi. Lapset saavat kotipalvelun kautta uudenlaisia virikkeitä ja iloa arkeen.

Työntekijät kokevat lapsiperheiden kotipalvelun erittäin tärkeänä ja tarpeellisena asiana. Erityisesti varhaisena tukena annettava kotipalvelu koetaan merkittäväksi ja tarpeelliseksi osaksi lapsiperheiden tukemista. Työntekijöiden mukaan varhaisena tukena annettava kotipalvelu voi ehkäistä perheen tilanteen kärjistymistä.

Koen kotipalvelun työn erittäin tärkeänä, enemmän ku tärkeänä. Ollaan kuitenkin se helpoin linkki, jota lähestyä.

Ja just että semmosta matalan kynnyksen lapsiperheitten palvelua, ennaltaehkäsevää, niin sille ois tarvetta. – – Et monesti se voi olla se tilanne, että se on just siellä perheessä kriisiytynyt ja kasautunut ihan siitä, että jos se ois siellä alun perin joku kotipalvelun ihminen, joka ois vähä avittanut siinä arjessa. Niin se voisi olla ratkaisevaakin joskus, että se ei kuormittanut perheen tilannetta sieltä jo ihan niihin arkisiin kotitöihin tai lastenhoitoon.

Työntekijät kokevat kotipalvelun työn myös hyvin palkitsevaksi. Perheeltä saatava suora palaute mielletään työtä tukevaksi asiaksi. Työntekijät kokevat toimivan vuorovaikutuksen onnistuneen kotipalvelutyön perusedellytykseksi.

Varmaan se on suoraan sieltä asiakkaalta se palaute mikä palkitsee, siellä käydään ja vuorovaikutus toimii silleen. Kun sen luottamuksen saa niin se asiakas on avoin ja kertoo niistä asioista.

Mua palkitsee se, että pystyy olla apuna siinä monille. Et just tämmöset et näkee niitä tilanteita siellä perheessä, että huomaa, että on tarpeellinen ja semmonen.

Työntekijät pitävät omien asenteiden merkitystä osana työtä hyvin merkityksellisenä. Kotipalvelun työ edellyttää työntekijöiltä joustavuutta, koska työ on toisinaan hyvinkin nopeatempoista. Työn lähtökohtana pidetään halua auttaa asiakkaita, kunnioittaen perheitä sellaisina kuin ne ovat.

Et mie ainaki ite mietin, etten mie voi yhtä sen korkeemmalle asettua ku mun asiakkaatkaan. Et ihmisiä ollaan kaikki. Et kuitenkin se kunnioitus toista kohtaan ku tehdään sitä työtä ja varsinkin toisten kodeissa vielä, siellä toimitaan. Ammatillisuus pitää muistaa, mutta se kunnioitus myös heitä kohtaan.

Kotipalvelun työtä tehdään tavoitteellisesti. Lastensuojelun asiakasperheissä kotipalvelun työhön vaikuttaa asiakassuunnitelma. Perheen palveluntarvetta arvioidaan tällöin kuukausittain yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Pyhäselässä käytänteenä on asiakassuunnitelman tekeminen, vaikka kotipalvelun työtä tehdään siellä pääsääntöisesti varhaisena tukena. Pyhäselässä käytänteenä ovat myös säännölliset seurantapalaverit, joissa palataan aina ensimmäisellä käyntikerralla tehtyyn asiakassuunnitelmaan. Seurantapalavereita pidetään muutama kuukauden välein.

Työtä arvioidaan työntekijöiden omien kokemusten sekä perheiltä saatavan palautteen mukaisesti. Arviointi on usein reflektointia työparin kanssa tai yksin. Perheiltä palautetta kerätään säännöllisesti Pyhäselässä. Muualla palautteen kerääminen voi liittyä esimerkiksi lastensuojelun asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteyteen.

Minulle hirveen hyvä tämmönen arviointi on suora palaute asiakkailta. Ja mikkäänhän ei ole niin suora kuin lapsi, joka kertoo, että onko ollu kiiva kun minä käyn siellä ja onko se hyvä.

Työntekijät kokevat saavansa työhön tukea niin työtovereiltaan kuin työnantajaltakin. Työnantajan tuki on säännöllistä työnohjausta, jota useimmat työntekijät hyödyntävät. Kaikki työntekijät eivät koe työnohjausta niin hyödylliseksi kuin mahdollisuutta saada jakaa asiat työparin kanssa. Työtovereilta saatava tuki koetaan erityisen tärkeäksi työssäjaksamisen ja työn reflektoinnin näkökulmasta. Yksin työtään tekevät jäävät kaipaamaan työtovereilta saatavaa tukea työhön.

Ja sitte tietysti työparin kanssa keskustelu. Jutellaan aika paljon kokemuksista ja puretaan keskenämme perheitä ja toinen saattaa sanoa, että auttaisko tämmönen tilanne perheessä, jos kokeilisitte tätä ja tätä.

Työnohjauksessa mie olen ollut. Minusta se ei ole ollut kyllä palvelevaa minulle kuitenkaan, näin minä olen sen kokenut. Se arviointi ja se punnitseminen olis se ja ihan parityönäkin tätä vois tehdä.

Kokemus työhön perehdyttämisen riittävydestä on vaihtelevaa. Osa työntekijöistä kokee perehdytyksen olleen riittävä. Työntekijät, jotka perehdyttävät uusia työntekijöitä, kokevat, että heillä ei ole tarpeeksi aikaa opastaa uusia työntekijöitä. Osa työntekijöistä pitää nykyistä perehdytystä liian riittämättömänä. Perehdytystä pidetään hyvin tärkeänä osana työtä ja siihen toivotaan enemmän resursseja.

Kyllähän se totta on, että hirveesti ei ole ollut sitä aikaa, että istuu ja perehdyttää kunnolla. Että enemmänki kulkee mukana ja sitä kautta. Joka päivä tulee uusia kysymyksiä ja sitten käydään niitä läpi. Ja kyllähän se aika on rajallinen, mikä on huono asia. Pitäshän sitä olla.

Myös työntekijältä itseltään edellytetään sitä perehdytystä. Mut sit esimies perehdyttää tällaisiin yleisiin työsuhdeasioihin ja sitten oma tiimi perehdyttää itse siihen työhön. Mutta perehdytystä on siis varmasti liian vähän.

8.2.2 Toimivat käytänteet

Työntekijät korostavat, että heidän tekemässään kotipalvelun työssä on paljon toimivia käytänteitä, jotka tekevät työstä sujuvaa. Joensuun kantakaupungin lapsiperheiden kotipalvelussa toimivana käytänteenä pidetään työn suunnitelmallisuutta. Asiakkaan sitouttamista yhteistyöhön pidetään tärkeänä työn hyödyllisyyden näkökulmasta. Lastensuojelussa tehtävä asiakassuunnitelma ohjaa kotipalvelun työtä ja sitä kautta selkeyttää sitä, mitä perheen kanssa tehdään. Suunnitelmallisuus tukee myös yhteistyötahojen kanssa tehtävää työtä.

Tietysti on hyvin tärkeää et se on suunnitelmallista ja sitä arvioidaan aina aika ajoin tai tiiviistikin. Ja se, et alusta pitäen se asiakas sitoutetaan siihen yhteistyöhön meidän kanssa.

Outokummussa toimivaksi käytänteeksi on osoittautunut yhden kotipalvelukäynnin kesto, joka on 3,5 tuntia. Se on havaittu riittävän pitkäksi ajaksi tavoitteiden toteuttamisen kannalta. Käyntikerran kesto täytyy pohtia kuitenkin aina perhekohtaisesti.

Kontiolahdella kotipalvelun työssä pidetään tärkeänä alkukartoitusta. Työntekijät saavat tietoa perheen tilanteesta jo ennen palvelun alkamista terveydenhuollon tai neuvolan kautta. Tämä helpottaa kartoittamisen tekemistä kun kotipalvelun työntekijä menee ensimmäiselle käynnille perheeseen. Lisäksi työn tekemisessä korostuu herkkyyks, joilla perheiden tilannetta arvioidaan.

Sitten tietysti se, että kun ekan käynnin tekee niin keskustele äidin kanssa ja sitten se, että kun mitä enempi sinä käyt siellä perheessä... Sillä tavalla, miten mie sanoisin. Sanoisinko mie niitä tuntosarviksi vai miksik, että se niinku hoksaa, että jaa täällä tarvittais muutaki apua.

Pyhäselässä eri yhteistyötahojen, kuten neuvolan, kotipalvelun kanssa tekemä yhteistyö on toimivaa. Käytänteenä on, että neuvolan työntekijä ottaa kotipalvelun työntekijään yhteyttä tiedustellakseen, onko kotipalvelulla resursseja perheen tukemiseksi. Neuvolan työntekijä välittää kotipalvelulle perheen yhteystiedot ja kotipalvelu ottaa perheeseen yhteyttä. Näin vältetään edestakaisin soittelulta.

Myös Enossa yhteistyö neuvolan kanssa on toimivaa. Mikäli neuvolasta tulee yhteydenotto, työntekijä on perheeseen yhteydessä mahdollisimman pian. Jatkosta sovitaan perheen kanssa usein jo samana päivänä.

8.3 Lapsiperheiden kotipalvelun kehittämistarpeet

Aineistosta nousi esille erilaisia kehittämistarpeita koskien lapsiperheiden kotipalvelua Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella. Resurssit työn tekemiseen koetaan miltei koko yhteistoiminta-alueella riittämättömiksi. Lisäksi lapsiperheiden kotipalveluun liittyy monia muita kehittämistarpeita, jotka liittyvät niin kotipalvelun nimeen kuin toimipaikkojen yksilöllisiin haasteisiin.

8.3.1 Resurssien riittämättömyys

Joensuun kantakaupungin alueella kotipalvelun työssä koetaan haasteena palvelun tarjoaminen perheille riittävän ajoissa. Työntekijöiden mukaan yhteistyötä eri toimijoiden, kuten neuvolan kanssa tulisi kehittää. Tämä koetaan tärkeänä, jotta perheet saisivat tukea ja apua ajoissa. Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa pidetään toisinaan haasteellisena. Aikataulujen yhteensovittaminen esimerkiksi neuvolakäyntien mahdollistamiseksi on joskus vaikeaa.

Resurssien riittävyys lapsiperheiden kotipalvelun työn toteuttamiseen koetaan haasteelliseksi miltei koko yhteistoiminta-alueella. Työntekijät kokevat tämän vuoksi työn kuormittavaksi. Lastensuojeluperheissä toimiessaan työntekijöiden työmäärää lisäävät palaverit, raportointi ja yhteydenpito perheen sosiaalityöntekijän kanssa.

Resurssit koetaan erityisen riittämättömiksi Enossa, Pyhäselässä sekä Joensuun kantakaupungin varhaisen tuen kotipalvelussa. Työntekijät korostavat tilanteen vaikeutuvan vuosi vuodelta, sillä palvelua tarvitsevien perheiden määrä lisääntyy työntekijöiden mukaan jatkuvasti. Perheitä jää jonkin verran palvelun ulkopuolelle ja perheitä ohjataan saamaan kotipalvelua lastensuojelun asiakkuuden kautta. Resursseja kaivataan lisää erityisesti varhaisena tukena toteuttavaan lapsiperheiden kotipalveluun.

Edelleen lisää niitä resursseja ja pystyis panostamaan ja antamaan aikaa niille omille asiakkaille. Joskus tuntuu, että se on kuin pintaraapasta kuin mennee paikasta toiseen ja sit yrittää siinä sen kaiken mahdollisen antaa käydessään.

Kyllähän niitä jonkin verran jää ulkopuolelle, mut ei niin kauheen paljon kumminkaan mitä olettaa tarvitsevan ihmisten. Mut jonkin verran on ohjautunu minun käsittääkseni lastensuojelun puolelle semmosia perheitä, jotka niinku pystys olla autettuna ihan varhasella tuella, jos sitä olis enemmän täällä.

Ajan riittävyys koetaan haasteena kaikissa paikoissa, joissa työntekijä tekee kotipalvelun työtä yksin. Se aiheuttaa työntekijöissä riittämättömyyden tunnetta. Yksin työskennellessä työparin puute koetaan hyvin haasteelliseksi, sillä työn reflektointia ei voi tehdä yhdessä työparin kanssa.

Haasteena työparin puute kun on kuitenkin haastavia perheitä, niin monesti saattais kaivata työparia. Ja tietenkin se riittämättömyyden tunne ja tunne siitä, ettei löydy tekijöitä enempää.

Vähäisten resurssien vuoksi kotipalveluun ei oteta aina yhteyttä, vaikka tarvetta palvelulle olisi. Yhteistyökumppanit eivät aina ohjaa kotipalvelun piiriin eivätkä perheet itse hae palvelua, sillä on yleisessä tiedossa, että kotipalvelua on vaikeaa saada. Perheitä jää tämän vuoksi ilman palvelua.

Mut jotenki on tiedossa sekin, että täällä ei ole palvelua, että sitä ei kauheesti lähetä kysymään. Jätetään kysymättä ja monesti neuvolassakin sanotaan, että en kysynyt kun aattelin, että ei sitä sitte.

Kontiolahdella lapsiperheiden kotipalvelua tarjotaan varhaisena tukena. Resurssit palvelun tarjoamiseen on koettu tähän saakka riittäväksi, mutta kotipalvelun tarpeen odotetaan kasvavan tulevaisuudessa. Kontiolahdella lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät tekevät kotipalvelun työtä myös lastensuojelun asiakasperheissä. Tämä vie jonkin verran resursseja varhaisena tukena toteuttavasta kotipalvelusta.

Tarvittais erikseen työntekijät lastensuojelun puolelle ja me saatais keskittyä niin kuin tähän ennaltaehkäisevään työhön. Meillä on niin sanottuja tavallisia perheitä.

Tiukan työtahdin vuoksi työntekijät kokevat, että oman työn kehittämiseksi ei jää riittävästi aikaa. He kokevat työajan kuluvan täysin arkiseen työhön. Uusien toimintatapojen kehittämiseksi ja ideoinnille ei ole aikaa. Ainoa asia mitä työn sisällä voi kehittää, on oma työskentely.

8.3.2 Muut kehittämistarpeet

Sekä Joensuussa että Outokummussa haasteena koetaan se, että kotipalvelu toimii vain päiväsaikaan. Perheet tarvitsisivat kotipalvelua myös iltaisin. Tämä haaste korostuu erityisesti perheissä, joissa on kouluikäisiä lapsia. Perheet tarvitsevat tukea myös lasten nukkumaanmenoon liittyvissä asioissa.

Kun on perheissä kouluikäisikin lapsia, niin sit sen meidän työ- tai virkajan sisällä sisällyttäminen siihen perheeseen, että nähdään niitä koulussakin käyviä lapsia. Että monessakin perheessä vasta kolmelta tullaan koulusta – –.

Kontiolahdella haasteena koetaan perheiden liian suuret odotukset kotipalvelun työtä kohtaan. Perheet odottavat saavansa kotipalvelun kautta hyvin kokonaisvaltaista apua, siivouksesta lastenhoitoon. Odotusten uskotaan johtuvan kotipalvelun historiasta, jolloin kodinhoitajien työnkuva oli erilainen. Perheet kokevat palvelun lopettamisen hyvin vaikeaksi, vaikka tarvetta kotipalvelulle ei enää ole. Myös Pyhäselässä palvelun lopettaminen on perheille haasteellista.

Ja sitte tota perheillä on hirveen suuret odotukset meidän palvelun suhteen. Että siellä pitäis tosiaan kaikki hommat tehdä plus kattoo ne isot määrät lapsia. Ja sitte tota meitä verrataan silleen semmosiks entisajan taloudenhoitajiksi. Monenkin perheen niinku äideillä on kokemusta siitä omasta lapsuudesta, jolloin heillä oli nämä kodinhoitajat kotona. - - Ja sitte se palvelun lopettamisen vaikeus, että äidit tottuu siihen, että myö käydään vaikka miten myö vähennetään käyntiä.

Lapsiperheiden kotipalvelun fyysinen toiminta-alue on Kontiolahdella, Outokummussa, Enossa ja Pyhäselässä hyvin laaja. Välimatkat ovat pitkiä. Työntekijät kokevat laajan toiminta-alueen sekä haasteena että voimavarana. Pitkät ajomatkat vievät työpäivästä paljon aikaa, mutta antavat samalla mahdollisuuden nollata ajatuksia siirryttäessä perheestä toiseen.

Lapsiperheiden kotipalvelun kehittämisestä puhutaan paljon ja työntekijöillä on kehittämisen suhteen omia näkemyksiään. Jotkut työntekijöistä kokevat, että työntekijöiden mielipiteitä kuullaan, mutta tosiasiasa niitä ei oteta kehittämis-työssä huomioon. Taloudelliset seikat vaikuttavat työntekijöiden mukaan kehittämiseen liian paljon.

Hirveen paljonhan meitä kuulaan ja ollaan mukana kaikessa, mutta en ihan varma siitä ole, että mitä me niinku toivotaan tai mistä puhutaan tai mikä siinä arjen käytännön työssä tois helpotusta – oltu vaikka missä mukana, mut ei ne vaan ole toteutuneet. Jotenkin tullee aina vaan se raha jotenki vastaan.

Kotipalvelun tekemä työ ja sen sisältö on työntekijöiden mielestä esimiestasolla tuntematon käsite. Työntekijät kokevat, että heidän tekemäänsä työtä ei tunneta riittävästi, jotta työtä olisi mahdollista kehittää esimiestasolta käsin. Työntekijät toivovat, että saavat jatkossa vaikuttaa oman työnsä sisältöön yhtä vapaasti kuin tähänkin saakka, sillä he tuntevat oman työnsä mahdollisuudet kaikkein parhaiten.

Ja ajatus siitä, että onko niillä siellä ihan oikeesti tietoo mitä tämä on. Onko se vaan sitä suunnittelua ja hienoo, mut se käytännön juttu, ett mitä se on. Ett paperillahan voidaan sanoa, ett teette noin ja noin, mut sehän ei.. Meidän työ on onneksi niin, ett kuitenkin ite saahaan siihen vaikuttaa ja tehdä sinne tietyissä raameissa. Et ei kuitenkaan vielä kukaan sanele mitä ja missäkin teet.

Myös kotipalvelu nimenä puhututtaa työntekijöitä, sillä nimike kotipalvelu koetaan harhaanjohtavaksi. Kotipalvelu -nimike antaa työstä väärän käsityksen ja asiakkaat pitävät kotipalvelua palveluna, jossa asiat saa puolesta tehtynä. Kotipalvelun työ pitää nykyään sisällään kuitenkin enemmän ohjausta, tukea ja yhdessä tekemistä. Joensuun varhaisen tuen kotipalvelua kutsutaan nimellä varhainen perhetukityö. Kyseinen nimike koetaan enemmän palvelun sisältöä kuvaavaksi.

9 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista lapsiperheiden kotipalvelua yhteistoiminta-alueella tällä hetkellä toteutetaan. Tarkoituksena oli huomioida myös se, millaisin perustein kotipalvelua lapsiperheille annetaan. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin millaisia kehittämistarpeita sosiaalihuoltolain uudistus aiheuttaa yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelulle. Tuloksista ilmenee, että kotipalvelun työn sisällöissä ei ole suuria eroja. Suurimmat haasteet liittyvät varhaisena tukena toteutettavaan kotipalveluun sekä resursien riittämättömyyteen.

9.1 Samaa työtä eri resurssein

Järvisen ym. mukaan (2012, 75) kotipalvelutyö on perheen arjessa selviytymisen tukemista. Kotipalvelun työ voi olla lastenhoitoa, kotitöissä auttamista tai vanhemmuudessa tukemista. Työtä voidaan tehdä mallittamalla vanhemmuutta. Tärkeä työmuoto on yhdessä tekeminen, minkä kautta perheen arkea tuetaan. Työskentelyn kesto määräytyy aina perheen tarpeiden mukaisesti.

Kotipalvelun työn yksilöllisyys tulee hyvin esille tuloksissa. Palvelu räätälöidään aina perheen tarpeiden mukaisesti. Perheen saaman kotipalvelun määrä vaihtelee ja palvelun kestossa on suuriakin eroja. Yhteistoiminta-alueen uusissa varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun perusteissa kotipalvelu jaetaan tilapäiseen ja säännölliseen palveluun (Joensuu 2015a).

Tuloksista selviää, että yhteistoiminta-alueen kotipalvelun työn sisältö vastaa hyvin teoreettista kuvausta kotipalvelusta. Työn sisällöt ovat yhteistoiminta-alueella hyvin samankaltaisia, tehdäänpä työtä sitten lastensuojelun asiakasperheissä kuin varhaisena tukena. Tärkeimpänä työmuotona kotipalvelussa korostuu yhdessä tekeminen, minkä kautta vanhempia opastetaan, tuetaan ja ohjataan arjen hallinnassa ja erilaisissa ongelmatilanteissa. Se, että työn sisällöissä ei ole suuria eroja, helpottaa yhdenmukaista kehittämistyötä. Tulos tukee

myös lapsiperheiden kotipalvelun uusissa perusteissa mainittua tasavertaisuutta, joka on yksi kotipalvelun työn lähtökohdista.

Aluehallintoviraston selvityksessä (2014) kerrotaan, että lapsiperheiden kotipalvelua ei tarjota Joensuussa lainkaan. Kotipalvelun tulisi olla palvelu, johon kaikilla kuntalaisilla on yhtäläinen oikeus. Aluehallintoviraston selvityksessä huomautetaan, että lapsiperheiden kotipalvelua ei voi korvata lastensuojelun perheyön kautta.

Tuloksista selviää, että lapsiperheiden kotipalvelua tarjotaan Joensuussa ja muualla yhteistoiminta-alueella lastensuojelun kautta. Ainoastaan yksi työntekijä Joensuun kantakaupungin alueella tekee kotipalvelua virallisesti varhaisena tukena varhaisen perhetukityön nimikkeellä. Vaikka kotipalvelu oli haastatteluhetkellä lastensuojelun alaisuudessa, tehtiin yhteistoiminta-alueella lapsiperheiden kotipalvelua myös varhaisena tukena.

Lapsiperheiden kotipalvelun resursseja on 1990-luvulta lähtien vähennetty valtakunnallisesti. Palvelua ei joissakin kunnissa järjestetä lainkaan tai palvelu toimii kokonaan lastensuojelun alaisuudessa. (Järvinen ym. 2012, 74–75.) Tuloksista käy selkeästi ilmi, että suurimpana haasteena yhteistoiminta-alueen kotipalvelussa on resurssien riittämättömyys. Yksin työskentelevät työntekijät kokevat, että työn kuormittavuutta lisää työparin puute. Tämä tulisi huomioida kotipalvelua kehitettäessä.

Suurin ero yhteistoiminta-alueen lapsiperheiden kotipalvelussa koskee palvelun tarjoamista varhaisena tukena. Kotipalvelua annetaan varhaisena tukena resurssien mukaan, lastensuojelun asiakasperheiden ohittaessa kiireellisyydessä aina varhaisen tuen perheet. Lapsiperheiden kotipalvelun resurssit vaihtelevat yhteistoiminta-alueen sisällä. Esimerkiksi Kontiolahdella resurssit nykyiseen asiakasmäärään ovat riittävät. Enossa, Pyhäselässä ja Joensuun kantakaupungin alueella resurssit koetaan liian pieniksi erityisesti varhaisena tukena annettavan kotipalvelun osalta. Asiakasmäärien odotetaan lisääntyvän tulevaisuudessa, jolloin resurssitarve luonnollisesti kasvaa.

Tiukat resurssit vaikeuttavat kotipalvelun työn kehittämistä. Työntekijät kokevat, että heitä kuullaan, mutta asiat eivät silti etene. Tuloksista ilmenee myös, että työntekijöillä on paljon tietoa kotipalvelun työn arjen haasteista. Tätä tietoa pitäisi ehdottomasti hyödyntää lapsiperheiden kotipalvelua kehitettäessä.

Yhteistoiminta-alueen sisällä eri kotipalvelun toimipaikoilla on hyvin yksilöllisiäkin haasteita. Nämä haasteet liittyvät esimerkiksi iltatyön tarpeeseen sekä kokemuksiin kotipalvelun työn kehittämisen vaikeudesta. Myös liian suuret odotukset palvelun suhteen ovat yhtenä haasteena. Tällaiset yksilölliset haasteet ja kehittämisideat tulisi muistaa palvelua yhdenmukaistaessa. Esimerkiksi iltatyön tarpeen osalta tulisi tehdä selvitystä koko yhteistoiminta-alueella.

Sosiaalihuoltolain uudistuksen tavoitteena on oikea-aikaistaa kotipalvelun kautta annettavaa palvelua. Lisäksi tavoitteena on madaltaa perheiden kynnystä hakea apua. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.) Joensuun kantakaupungin alueella haasteena koetaan palvelun tarjoaminen perheille riittävän ajoissa. Kotipalvelun riittämättömät resurssit vastata asiakkaiden palveluntarpeeseen ovat yhteistoiminta-alueella yleisessä tiedossa. Asiakkaat eivät ohjaudu palvelun piiriin, sillä yhteistyötahotkaan eivät aina ohjaa asiakkaita hakemaan kotipalvelua. Yhteistyö eri yhteistyökumppaneiden kanssa koetaan pääosin sujuvaksi, mutta sitä halutaan yhä kehittää, jotta perheiden avunsaanti olisi yhä oikea-aikaisempaa.

9.2 Uusi sosiaalihuoltolaki ja lapsiperheiden kotipalvelun tilanne loppuvuodesta 2014

Verrattaessa uuden sosiaalihuoltolain asettamia vaatimuksia lapsiperheiden kotipalvelun suhteen ja kotipalvelun tilannetta haastatteluhetkellä, eivät kaikki vaatimukset täyty. Yhteistoiminta-alueen sisällä on vaihtelua lain toteutumisen suhteen. Vaihtelu liittyy pääasiallisesti kykyyn tarjota kotipalvelua varhaisena tukena.

Yhteistoiminta-alueella lapsiperheiden kotipalvelua ei kyetä tarjoamaan riittävästi varhaisena tukena verrattuna lain edellyttämiin vaatimuksiin. Sosiaalihuoltolaki edellyttää, että lapsiperheiden on saatava kotipalvelua ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.) Tuloksista ilmenee, että kotipalvelua tarjotaan myös varhaisena tukena, mutta palveluna se on lastensuojelun alaisuudessa.

Lapsiperheiden kotipalvelulle ei ollut voimassa erityisiä kriteereitä haastatteluhetkellä. Käytössä on kuitenkin yleisiä perusteita, jotka noudattelevat osittain sekä entisen että uuden sosiaalihuoltolain määrittämiä perusteita (ks. s. 14–15). Yhteistoiminta-alueella palvelun perusteet ovat eri toimipaikoissa samanlaisia. Kotipalvelua annetaan lapsen tai vanhemman sairastuessa, asiointikäyntien ajaksi ja kriisitilanteissa. Kotipalvelulla tuetaan myös uupuneita vanhempia ja perheiden arjen hallintaa.

Sosiaalihuoltolaki määrittää kotipalvelun työn sisältöjä yleisesti (ks. s.15). Yhteistoiminta-alueen kotipalvelu noudattaa työn sisällön suhteen uutta sosiaalihuoltolakia hyvin. Kotipalvelun työ on sisällöltään hyvin samanlaista koko yhteistoiminta-alueella. Yhteistoiminta-alueella lapsiperheiden kotipalvelu pitää sisällään kaikkia lain kuvaamia tukimuotoja. Lapsiperheitä tuetaan kasvatuksellissa, hoidollisissa ja arjen hallintaan liittyvissä asioissa. Kotipalvelun avulla pyritään tukemaan perheitä jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa. Tukimuotona lapsiperheiden kotipalvelussa korostuvat avustamisen ja ohjaamisen näkökulmat, toimintojen puolesta tekemistä pyritään tarkoituksellisesti välttämään.

Sosiaalihuoltolaki määrittää kotipalveluun sisältyvän myös erilaisia tukipalveluita (ks. s.16). Tukipalveluita ei yhteistoiminta-alueella kuitenkaan tarjota erillisinä palveluina osana lapsiperheiden kotipalvelua. Kotipalvelun työ kuitenkin pitää sisällään tukipalveluita vastaavia työmuotoja, kuten pieniä kodinhoidollisia töitä ja sosiaalisten verkostojen tukemista.

9.3 Uusi sosiaalihuoltolaki ja lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne

Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueelle määriteltiin perusteet varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelulle keväällä 2015. Nykyiset perusteet saattavat varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun uuden sosiaalihuoltolain vaatimalle tasolle. Perusteiden mukaan lapsiperheillä on oikeus välttämättömään kotipalveluun perheen huolenpitotehtävän takaamiseksi. Palvelua annetaan perheille käytettävissä olevien resurssien mukaisesti. Lähtökohтана palvelun toteuttamiselle on asiakasperheiden yhdenvertainen kohtelu (Joensuu 2015a).

Nykyiset perusteet takaavat varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun kaikille perheille, jotka sitä lapsen välttämättömän huolenpitotehtävän turvaamiseksi tarvitsevat. Perheiltä ei edellytetä lastensuojelun asiakkuutta. Soveltuvina avuntarpeen syinä pidetään lain edellyttämiä sairauten, synnytykseen tai muihin toimintakykyä alentaviin liittyviä tilanteita. Perusteissa huomioidaan myös muut erityiset elämäntilanteet.

Perusteissa huomioidaan myös kotipalvelun työhön kuuluvia sisältöjä. Perusteissa havainnollistetaan kotipalvelun työn olevan ohjaavaa, keskustelevaa ja perheen tukemista yhdessä tekemisen kautta. Kotipalvelun kautta perhettä tuetaan normaaliin arkielämään kuuluvissa toimissa. Uusien perusteiden mukaisesti varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelu noudattaa sosiaalihuoltolain asettamia sisältöjä. Kotipalvelun kautta perheiden arkea tuetaan avustamalla perheitä erilaisissa arjen toiminnoissa. Perusteissa ei kuitenkaan edelleenkään huomioida sosiaalihuoltolain määrittämää vaatimusta erilaisista tukipalveluista osana kotipalvelua. Tukipalveluiden sisällöt, kuten siivous- ja vaatehuolto toteutuvat kotipalvelussa osana perheen arjen tukemista, mikäli niihin on tarvetta.

9.4 Kohti varhaisen tuen kotipalvelua

Yhteistoiminta-alueen varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelu on opinnäytetyöprosessimme aikana saanut uudet perusteet, joiden mukaan palvelua myönnetään myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Kotipalvelua on kehitetty uuden sosiaalihuoltolain vaatimalle tasolle. Haastatteluhetkellä kotipalvelun tilanne ei vastannut lain vaatimaa tasoa. Uudet perusteet puolestaan vastaavat hyvin uutta sosiaalihuoltolakia kotipalvelun osalta.

Nykyinen lapsiperheiden kotipalvelun tilanne herättää pohtimaan, että riittävätkö yhteistoiminta-alueen nykyiset resurssit toteuttaa sosiaalihuoltolain vaatimaa lapsiperheiden kotipalvelua. Tuloksista käy selkeästi ilmi, että resurssit olivat haastatteluhetkellä hyvin tiukat jo silloiseen työmäärään nähden. Nyt kotipalveluun ovat oikeutettuja kaikki lapsiperheet, joiden avuntarpeen perusteet täyttyvät. Palvelun hakemisen kynnyksen pitäisi madaltua, sillä palvelu ei ole enää lastensuojelun alaisuudessa. Tämä luultavasti lisää palvelun piiriin hakeutuvien perheiden määrää.

Lapsiperheiden kotipalvelu on ollut paljon esillä mediassa. Perheet kuitenkin kaipaavat tietoa oikeuksistaan palvelun saamisen suhteen. Kuntien tulisikin tiedottaa lapsiperheitä mahdollisuudesta kotipalveluun. (Rinta-Tassi 2015.) Tuloksista nousi esille, että yhteistoiminta-alueella ongelmana on se, että palvelua ei aina haeta tiedossa olevien tiukkojen resurssien vuoksi. Mielestämme yhteistoiminta-alueella tulee pohtia kuitenkin myös sitä, että tietävätkö perheet oikeudestaan kotipalveluun.

10 Pohdinta

Olemme opinnäytetyöprosessin aikana pohtineet opinnäytetyön tekemisen luotettavuutta ja eettisyyttä useasta eri näkökulmasta. Oppimisprosessina opinnäytetyön tekeminen on ollut opettavainen matka. Olemme oppineet paljon lapsiperheiden kotipalvelusta ja siihen liittyvistä ajankohtaisista uudistuksista. Uskomme, että opinnäytetyöstämme on toimeksiantajalle konkreettista hyötyä lapsiperheiden kotipalvelua kehitettäessä, sillä sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä kehittämistyö on vasta aluillaan.

10.1 Luotettavuus ja eettisyys

Eskolan ja Suorannan (2005, 210–211) mukaan luotettavuuden lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on tutkija itse. Luotettavuuden arviointi tapahtuu tarkastelemalla tutkimusprosessia kokonaisuudessaan. Tämän vuoksi laadullisen tutkimuksen tutkimusraportit ovat hyvin yksityiskohtaisia ja ne sisältävät myös tutkijan omaa pohdintaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää huomioida tutkimus kokonaisuutena. On tärkeää pohtia tutkimusprosessin johdonmukaisuutta. Tutkimuksesta tulisi selkeästi käydä ilmi tutkimuksen kohde ja tarkoitus. Lisäksi aineiston keruuprosessi tulee esittää yksityiskohtaisesti. Tutkimuksessa tulee esitellä miten aineisto on kerätty ja mitä tekniikkaa aineiston keruussa on käytetty. Lisäksi tutkimuksessa on kerrottava, mikäli aineiston hankinnassa ollut ongelmia. Myös tiedonantajien valinta täytyy perustella selkeästi. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 140.)

Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet tarkastelemaan omaa työtämme objektiivisesti. Olemme esitelleet opinnäytetyöprosessimme mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tässä olemme hyödyntäneet työskentelystämme tekemiämme päiväkirjamerkintöjä. Opinnäytetyömme raportoinnissa olemme pyrkineet johdonmukaiseen ja yksityiskohtaiseen tutkimusprosessin kuvaamiseen.

Mielestämme teemahaastattelun käyttö aineistonkeruumenetelmänä palveli hyvin opinnäytetyön tarkoitusta. Saimme laajan ja yksityiskohtaisen aineiston, josta saimme vastaukset asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Aineistosta saimme myös ennalta odottamatonta tietoa, jota emme olisi itse osanneet kysyä.

Aineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli monivaiheinen prosessi. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin selkeät etenemisohjeet ohjasivat hyvin työskentelyä ja helpottivat aineiston analyysia. Analyysivaihe vei yllättävän paljon aikaa ja käsitteiden muodostamista teimme muutamia kertoja alusta pitäen uudelleen. Uskomme tämän kuitenkin parantaneen opinnäytetyömme luotettavuutta, sillä asioiden pohtiminen useampaan kertaan syvensi aineistosta saatuja eri näkökulmia. Aineisto tuli prosessin aikana hyvin tutuksi ja se helpotti omalta osaltaan tulosten kokoamista.

Haasteena opinnäytetyöprosessissamme oli ajankohtaisen ja luotettavan lähdemateriaalin löytäminen. Lapsiperheiden kotipalvelusta ei ole juurikaan kirjallisuutta. Kirjallisuuteen tutustuessamme huomasimme, että suurin osa kotipalveluun liittyvästä materiaalista pohjautuu ikäihmisten kotipalveluun. Koimme osittain haasteena myös työskentelyn erittäin ajankohtaisen aiheen äärellä. Opinnäytetyöprosessin aikana lapsiperheiden kotipalvelussa on tapahtunut suuria muutoksia ja esimerkiksi ajankohtaisen lainsäädännön löytäminen on välillä ollut haasteellista. Opinnäytetyössämme olemme huomioineet kyseiset muutokset, jotta työ olisi mahdollisimman ajantasainen.

Laadullisen tutkimuksen eettisyyteen liittyy useita kysymyksiä. Tutkimusluvut ovat tärkeä osa eettisyyttä. Lupa tulee saada sekä viranomaistaholta, että tutkitavilta. (Eskola ja Suoranta 2005, 52.) Opinnäytetyömme tutkimusluvan (liite 3) on myöntänyt Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskus. Lisäksi olemme tehneet erillisen toimeksiantosopimuksen (liite 5).

Ennen haastatteluita kysyimme jokaiselta haastateltavalta luvan haastattelun tekemiseen ja sen nauhoittamiseen. Eskolan ja Suorannan (2005, 52) mukaan tutkimusaineiston hankintaan liittyvät kysymykset ovat merkittäviä asioita eettisyyttä pohdittaessa. Ei ole eettisesti kestävää hankkia materiaaleja esimerkiksi nauhoittamalla salaa.

Tutkimuksessa on huomioitava haastateltavien anonymiteetti. Tuloksia julkaisessa on huolehdittava siitä, että vastaajien nimettömyys säilyy. (Eskola ja Suoranta 2005, 56–57.) Opinnäytetyössämme kysymys tutkittavien anonymiteetistä on vaikea. Haastateltavat ovat Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen kuntien lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöitä ja he osallistuivat tutkimukseen kotipalvelun työn asiantuntijoina. Vaikka tulokset julkaistaan anonymisti, ei niistä ole mahdotonta päätellä vastaajaa. Joissakin kohdissa tuloksia on täytynyt eritellä kunnittain, jolloin vastaajien tunnistamisen todennäköisyys on suurempi. Tuloksissa emme ole julkaisseet työntekijöiden yksittäisiä, tutkimuskysymyksiin liittymättömiä henkilökohtaisia mielipiteitä.

10.2 Oppimisprosessi

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuutena omaa ammatillisuutta kasvattava prosessi. Olemme saaneet paljon tietoa lapsiperheiden kotipalvelusta ja siihen liittyvistä ajankohtaisista asioista, kuten lainsäädännöstä. Olemme kuitenkin oppineet myös kriittisyyttä tiedon suhteen. Esimerkiksi se, että miksi lapsiperheiden kotipalvelu tuntuu unohtuneen jokaisesta kotipalvelua käsittelevästä kirjasta, on saanut meidät pohtimaan kriittisesti tiedonhankintaa.

Opinnäytetyön tekemiseen liittyvät eri vaiheet ovat prosessin aikana tulleet tutuiksi. Nyt ymmärrämme aivan uudella tavalla suunnitelman tekemisen merkityksen ja muiden eri vaiheiden paikan opinnäytetyöprosessissa. Prosessin aikana olemme hitsautuneet yhteen myös työparina. Olemme oppineet uusia puolia itsestämme ja toisistamme ja pyrkineet hyödyntämään näitä ominaisuuksia.

sia yhteisessä työskentelyssämme. Opinnäytetyötä parityönä tehdessä yhdessä reflektointi on ollut suuressa roolissa.

Prosessin aikana olemme haastaneet itsemme aikataulutuksen suhteen. Olemme kumpikin persoonina kaiken heti valmiiksi haluavia, jolloin pitkä työskentelyprosessi tuntui aluksi vaikealta. Saatuaamme aineiston kerättyä pidimme opinnäytetyön suhteen muutaman kuukauden mittaisen tauon, jolloin kokosimme vain vähän teoreettista viitekehystä. Tauko osoittautui onnistuneeksi valinnaksi, sillä sen jälkeen saimme työhön hieman etäisyyttä ja uusia näkökulmia. Aikataulutuksen suhteen haastetta on tuonut aiheen ajankohtaisuus. Kilpajuoksu työn oikea-aikaisuuden ja luotettavan tuloksen aikaansaamiseksi on ollut välillä haastavaa. Opinnäytetyö olisi kenties palvellut toimeksiantajaa paremmin, mikäli se olisi valmistunut ennen uusien varhaisen tuen kotipalvelun perusteiden voimaantuloa. Emme kuitenkaan halunneet riskeerata työn luotettavuutta tekemällä työtä liian kiireellä loppuun.

10.3 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä selvitys Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueen erilaisista kotipalveluun liittyvistä käytännöistä ja palvelun saamisen perusteista. Lisäksi tavoitteena oli verrata tuloksia uuteen sosiaalihuoltolakiin. Mielestämme onnistuimme saamaan tutkimuskysymyksiin moninäkökulmaisia vastauksia. Vastaukset olivat laajempia mitä olimme osanneet odottaa. Opinnäytetyömme on toimeksiantajan toiveen mukaisesti kokoava selvitys yhteistoiminta-alueen eri toimipaikkojen käytännöistä lapsiperheiden kotipalvelun osalta. Haastatteluita tehdessämme kävi ilmi, että kotipalvelun työntekijät halusivat saada tietoa kotipalvelun yleisestä tilanteesta. Useat heistä totesivat, etteivät tiedä millaista kotipalvelua eri yhteistoiminta-alueen toimipaikoissa toteutetaan.

Tuloksista nousee esille monia asioita, joita tulevaisuuden kehittämistyössä voidaan huomioida. Erityisesti arjen työstä nousevat kehittämisideat ovat mielestämme toimeksiantajaa hyvin palvelevia. Opinnäytetyömme tukee toimeksianta-

jan varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun uusia perusteita, sillä tulosten mukaan ne ovat nyt uutta sosiaalihuoltolakia vastaavat. Tuloksista ilmenee kuitenkin myös haasteita, jotka kotipalvelun työssä on jatkossa huomioitava, jotta palvelu olisi aidosti lain vaatimalla tasolla.

Opinnäytetyötä tehdessämme havaitsimme muutaman jatkotutkimusidean lapsiperheiden kotipalveluun liittyen. Tuloksissa kävi ilmi, että kotipalvelun työ on sisällöltään kutakuinkin samanlaista sekä lastensuojelussa että varhaisena tukena tehtävässä kotipalvelussa. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tietää, että onko työn vaativuuksissa työntekijän näkökulmasta eroavaisuuksia. Työn vaativuus lastensuojelun asiakasperheissä suhteessa varhaisen tuen perheisiin on aihe, jota tutkimalla lapsiperheiden kotipalvelua voitaisiin edelleen kehittää.

Toinen jatkotutkimusidea koskee lapsiperheiden hakeutumista kotipalvelun piiriin lakiuudistuksen myötä. Sosiaalihuoltolain uudistuksen toteuduttua olisi mielenkiintoista tietää, että hakevatko perheet kotipalvelua helpommin nyt kun kotipalvelu ei enää ole lastensuojelun alaisuudessa. Lapsiperheiden kotipalvelun siirtyminen sosiaalipalveluiden alaisuuteen on suuri muutos ja avun hakemisen kynnyksen madaltuminen voi viedä oman aikansa. Perheiden tietoisuus omista oikeuksistaan kotipalveluun on mielenkiintoinen ja ajankohtainen aihe, jota voitaisiin tutkia uusien käytäntöjen vakiinnuttua. Myös asiakasmäärien kasvua olisi mielenkiintoista selvittää.

Lähteet

- Aitonurmi, R. 2012. Esitys Rauman perhekeskuksen toiminnan aloittamiseksi. Pyhäjärvisuudun ja Rauman Lanu-hanke.
- Aluehallintovirasto. 2014. Tiedote: Lapsiperheiden kotipalveluissa parannettavaa Itä-Suomessa. https://www.avi.fi/web/avi/-/lapsiperheiden-kotipalveluissa-parannettavaa-ita-suomessa-ita-suomi-#.U8zU3_I_tfB. 21.7.2014.
- Eskola, J. ja Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 2014. <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+164/2014&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>. 16.4.2015.
- Halme, N., Kekkonen, M. ja Perälä, M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa. Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Tampere: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, N. ja Perälä, M-L. 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, J. ja Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, 216–226.
- Hiltunen, K. 2014. Lasten, nuoren ja perheiden hyvinvointi ammattilaisten näkökulmasta. Teoksessa Pennanen, N., Hiltunen, K. ja Tarkiainen, A. (toim.) SOHVIn satoa: Kokemuksista hyvinvointia. Joensuu: Karelia-ammattikorkeakoulu, 28–31.
- Hiltunen, K. ja Pennanen, N. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi vanhempien kokemana. Teoksessa Pennanen, N., Hiltunen, K. ja Tarkiainen, A. (toim.) SOHVIn satoa: Kokemuksista hyvinvointia. Joensuu: Karelia-ammattikorkeakoulu, 8–19.
- Hirsjärvi, S. ja Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Imatran kaupunki. 2015a. Hyvinvointineuvolan palvelut. Imatra: Imatran kaupungin hyvinvointineuvola.
- Imatran kaupunki. 2015b. Yleinen kotipalvelu lapsiperheille. Imatra: Imatran kaupungin perhepalvelut.
- Imeläinen, S. 2015. Imatran hyvinvointineuvolan johtaja. Imatran kaupunki. Puhelinhaastattelu. 19.3.2015.
- Joensuun kaupunki. 2015a. Varhaisen tuen lapsiperheiden kotipalvelun perusteet. <http://www.joensuu.fi/documents/11127/304052/Varhaisentuen+lapsiperheiden+kotipalvelun+perusteet.pdf/f1b8b4a4-a8f0-4e85-a923-495df904ba09>. 16.4.2015.
- Joensuun kaupunki. 2015b. Sosiaalipalvelut. <http://www.joensuu.fi/sosiaalipalvelut>. 16.4.2015.

- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. ja Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kalaja, S. ja Nikkinen, H. 2013. Lapsiperheiden kotipalvelu – Kysely kotipalvelun tarpeesta lapsiperheille. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62895/kalaja_saila_nikkinen_heidi.pdf?sequence=1. 2.8.2014.
- Kananen, J. 2008. Kvali – kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kuoppa, J-K. 2013. Lapsiperheiden kotipalvelun tarpeen kartoitus Ähtärissä. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66540/Opinnaytetyo_Jutta-Kaisa.pdf?sequence=1. 2.8.2014.
- Lehtonen, A., Lehtonen, M. ja Puhakka, A. 1987. Kotipalvelu sosiaalihuollon työmuotona. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Lastensuojelun keskusliitto. 2013. Lehdistötiedotteet 2013.
http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/tiedotteet_2013/imatran_hyvinvointineuvola_palkittiin_kunnallinen_lastensuojeluteko_palkinnolla.2899.news. 11.8.2014.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lindqvist, U. 2008. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, oppaita ja työkirjoja 2008:7.
- Maansalo-Maijala, S. 2014. Perhekeskus. Rauma: Rauman sosiaali- ja terveysvirasto.
- Niemeläinen, E. 2005. Kotipalvelun perhetyö lapsiperheiden konkreettisen tuen antajana. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/92869/gradu00665.pdf?sequence=1>. 2.8.2014.
- Rantanen, P. 2012. Kotipalvelu lapsiperheiden tukena. Tampereen ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49904/Rantanen_Piritta.pdf?sequence=2. 2.8.2014.
- Rauman kaupunki. 2013. Ehkäisevä perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu. Rauma: Rauman kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto.
- Rinta-Tassi, M. 2015. Lapsiperheillä on jälleen oikeus kotiapuun, mutta moni ei sitä tiedä.
http://yle.fi/uutiset/lapsiperheilla_on_jalleen_oikeus_kotiapuun_mutta_moni_ei_sita_tieda/7891048. 15.4.2015.
- Sosiaalihuoltoasetus 29.6.1983/607.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1899857>. 16.4.2015.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Sosiaalihuoltolaki.
<http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>. 20.3.2015.
- Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 27/2014 vp.

- Tilastokeskus. 2014. Lapsiperheiden määrä vähenee edelleen.
http://www.stat.fi/til/perh/2013/perh_2013_2014-05-23_tie_001_fi.html. 29.4.2015.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. ja Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. ja Toivanen, R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9-59.

Teemahaastattelurunko työntekijät

Taustatiedot:

koulutus, työnantaja, virka-asema

Lapsiperheiden kotipalvelu käytännössä

- tilanteet, joissa perheet hakevat palvelua
- mitä työ pitää sisällään: ohjaus, siivous, lastenhoito, vanhemmuuden tukeminen
- palvelun kesto
- palvelua saavien perheiden määrä
- toimivat käytänteet / haasteet työssä
- työ kiireellisissä tilanteissa: hätätapaukset, reagointiaika
- kuka työtä tekee, työntekijöiden määrä, koulutus
- työntekijöiden näkemykset työn tarpeellisuudesta ja riittävydestä
- mahdollisuudet kehittää työtä / työn arviointi
- ostopalvelu
- resurssit työn tekemiseen

Teemahaastattelurunko esimiehet

Taustatiedot:

koulutus, työnantaja, virka-asema

Lapsiperheiden kotipalvelun rakenne tällä hetkellä

- resurssit kotipalvelun tarjoamiseen
- onko lastensuojelun alaisuudessa
- mitä kautta asiakkaat ohjautuvat palvelun piiriin
- yhteistyökumppanit
- työntekijöiden mahdollisuus vaikuttaa palvelun tarjoamiseen
- ostopalvelu

Perusteet lapsiperheiden kotipalveluun

- lastensuojelun asiakkaat ja/tai muut lapsiperheet
- palvelun myöntämisen perusteet: sairaus, perhetilanne, kriisi
- aika/kertarajoitukset
- kiireelliset tilanteet: hätätapaukset, reagointiaika
- resurssien riittävyys

Tutkimuslupa

1 (2)

**ANOMUS SOSIAALI- JA TERVEYSKESKUKSESSA SUORITETTAVAN TUTKIMUKSEN
TEKEMISTÄ VARTEN**

Tutkimussuunnitelma liitteenä

Tutkimuksen nimi ja tarkoitus:

Lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella

Selvitys tutkimusaineistosta:

Lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöiden ja esimiesten haastattelut. Haastatellaan yhteistoiminta-alueen työntekijöitä ja esimiehiä.

Tutkimuksen alkamisaika ja kesto:

20.10.2014 – 31.3.2014

Tutkimuksen suorittaja:

Katri Tuulensola ja Titta Silvola
Karelia AMK
sosionomiopiskelijat

Vastuuhenkilö:

Reetta Jokinen

Päätös: *Hyväksytty 15.10.2014*

Yhdyshenkilö: Reetta Jokinen

Joensuu

[Signature]
.....
Jouko Korhonen
sosiaalipalvelujen johtaja

osoite: Torikatu 18 A, 4 krs, 80100 Joensuu

puh. 013-267 4210

Joensuun kaupunki / Sosiaali- ja terveyskeskus
Torikatu 18 A 4 krs, 80100 Joensuu / p. 013 267 7100

WWW.JOENSUU.FI

Aineiston analyysipolku

Aineiston vapaamuotoinen ryhmittely tutkimuskysymysten pohjalta

Aineiston pelkistäminen, esimerkkejä pelkistetyistä ilmauksista:

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Myö ei niinku mennä puolesta siivoamaan, että se tehdään perheen kanssa yhdessä."	Yhdessä tekeminen
"Ja sitte tota tietysti perheillä on hirveen suuret odotukset meidän palvelun suhteen. Et siellä pitäis tosiaan kaikki hommat tehdä plus kattoo ne isot määrät lapsia."	Haasteet työssä
"Varmaan semmonen suunnitelmallisuus, joustava aika jokaiselle perheelle ja sitten aika nopea vaihtuvuus, ei niinkään semmosta riippuvuutta tuu tavallaan perheelle."	Toimivat käytänteet

Aineiston ryhmittely, esimerkki luokittelusta:

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Palvelun kokonaiskesto Käyntikerran kesto Reagointiaika Palvelua saavien perheiden määrä	Aikaan ja määrään liittyvät käytänteet

Aineiston käsitteellistäminen, esimerkki:

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Aikaan ja määrään liittyvät käytänteet Asiakkaaksi tulo	Asiakasprosessi	Kotipalvelun työ käytännössä
Konkreettinen apu Ohjaava apu	Arjen tukeminen	
Työhön saatava tuki Työntekijät	Työ kotipalvelussa	

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveyskeskus
Toimeksiantajan edustaja:	Leena Korhonen
Osoite:	Torikatu 18 A, 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	leena.m.korhonen@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma: sosionomi (AMK)
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1201328 Titta Silvola 1201335 Katri Tuulensola
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	Titta.Silvola@edu.karelia.fi ja Katri.Tuulensola@edu.karelia.fi

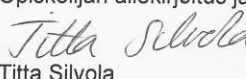
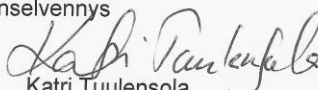
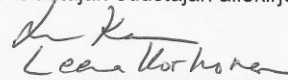
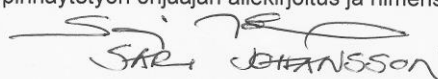
Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Lapsiperheiden kotipalvelun nykytilanne Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueella
Toteutusmuoto	Laadullinen tutkimus: haastattelu (teemahaastattelu)
Aikataulu	20.10.2014 – 31.3.2014
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Ei kustannuksia.

Toimeksiantajan sitoumukset	

Opiskelijan sitoumukset	
Sitoudumme tekemään tutkimuksen sovitussa aikataulussa. Sitoudumme tekemään yhteistyötä toimeksiantajan kanssa.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t): Riitta Dal Maso	Sari Johansson

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
15.10.2014	 Titta Silvola Katri Tuulensola
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
15.10.2014	 Leena Korhonen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
21.10.2014	 SARI JOHANSSON